

Αλβανική Παράτυπη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Η Νέα Τυπολογία της Κρίσης

Eda Gemi

Παραδοτέο 2.1.

Εισαγωγική Έκθεση: Μεταναστευτικό Σύστημα 1 (Αλβανία)

Copyright © 2013

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: (+30) 210 7257110, Fax: (+30) 210 7257114, e-mail: eliamep@eliamep.gr

url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Αλβανική Παράτυπη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Η Νέα Τυπολογία της Κρίσης

Eda Gemi

Παραδοτέο 2.1.

Εισαγωγική Έκθεση: Μεταναστευτικό Σύστημα 1 (Αλβανία)

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	Εισαγωγή	4
1.1.	Μεθοδολογία	5
2.	Προσδιορίζοντας το Πλαίσιο της Αλβανικής Μετανάστευσης στην Ελλάδα	6
2.1.	Αλβανική Μετανάστευση: Τάσεις και Δυναμικές	6
2.2.	Νομικό και Θεσμικό Πλαίσιο ως προσδιοριστικοί παράγοντες οριοθέτησης του φαινομένου	13
2.3.	Αλβανική Μετανάστευση: ο φαύλος κύκλος της παρατυπίας	16
2.3.1.	Νέες παράτυπες τάσεις και οικονομική κρίση στην Ελλάδα	18
2.3.2.	Εκτιμήσεις για το μέγεθος της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης	23
3.	Τυπολογία της Παράτυπης Αλβανικής Μετανάστευσης	26
3.1.	Νόμιμη Είσοδος – Παράτυπη Απασχόληση	27
3.2.	Μετανάστες που εκπίπτουν της νομιμότητας	28
3.3.	Παράτυπη Διαμονή και Απασχόληση	30
4.	Συμπερασματικά Σχόλια	32
5.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Πίνακας Συνεντεύξεων με Βασικούς Πληροφοριοδότες στην Ελλάδα και στην Αλβανία	33
6.	Βιβλιογραφικές Αναφορές	34

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1:	Χάρτης της Αλβανίας	7
-----------	---------------------	---

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας I:	Αλβανοί μετανάστες που επέστρεψαν στη χώρα από 1η Ιανουαρίου 2001, ανά χώρα προηγούμενης εγκατάστασης και έτος επιστροφής	10
Πίνακας II:	Χορηγηθείσες Άδειες Διαμονής 2005-2012	20
Πίνακας III:	Επί μακρόν και προσωρινές χορηγηθείσες άδειες διαμονής	21
Πίνακας IV:	Χορηγηθείσες Άδειες Διαμονής Αλβανών μεταναστών 2010- 2012	22
Πίνακας V:	Κατάσταση ασφαλισμένων στο ΙΚΑ 2007-2012	23
Πίνακας VI:	Εκτιμήσεις του όγκου των Αλβανών παράτυπων μεταναστών	24
Πίνακας VII:	Συλλήψεις παράτυπων Αλβανών μεταναστών την περίοδο 2002-2012	25
Πίνακας VIII:	Τυπολογία της Παράτυπης Αλβανικής Μετανάστευσης στην Ελλάδα	27

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1:	Διακυμάνσεις της ανεργίας 2002-2012 (ΕΕΔ)	19
Διάγραμμα 2:	Διακυμάνσεις της νόμιμης μετανάστευσης των Αλβανών 2005-2012	21

1. Εισαγωγή

Από το 1990 η Αλβανία έχει γνωρίσει μία από τις μεγαλύτερες και πιο δραματικές μεταναστευτικές εκροές στην ιστορία της. Σήμερα, πάνω από ένα εκατομμύριο Αλβανοί - περίπου 27,5% του συνόλου του Αλβανικού πληθυσμού και το 35% του ενεργού πληθυσμού (RoA, 2010) - έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό.

Στη δεύτερη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα η Αλβανική μετανάστευση εξακολουθεί να υφίσταται, ωστόσο σε μικρότερη κλίμακα, σηματοδοτώντας έτσι το τέλος της ιδιαίτερα έντονης μαζικής μετανάστευσης των δύο προηγούμενων δεκαετιών (Migrant Remittances, 2010:7). Συγχρόνως, η σταδιακή εμφάνιση του φαινομένου της επιστροφής καθώς και της εκκίνησης ενός νέου μεταναστευτικού κύκλου προς άλλους προορισμούς έχει προσδώσει νέα χαρακτηριστικά στη γενικότερη δυναμική της Αλβανικής μετανάστευσης. Οι εξελίξεις αυτές οφείλονται κυρίως στη μη-νόμιμη διαμονή ή στο επισφαλές νομικό καθεστώς και στην οικονομική κρίση που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη στις βασικές χώρες εγκατάστασής τους (Ελλάδα και Ιταλία).

Στην Ελλάδα οι Αλβανοί αποτελούν τη μεγαλύτερη κοινότητα μεταναστών. Βιβλιογραφικές αναφορές εκτιμούν ότι πάνω από το 50% του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα είναι Αλβανοί. Εκτιμάται επίσης, ότι την περίοδο πριν το 2005, το ποσοστό τους σε σχέση με το σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού στη χώρα έφτασε το 57,5% ή ακόμη και το 65% (Καβουνίδη και Χατζάκη 2000, Κασίμης 2004).

Η μετανάστευση των Αλβανών στην Ελλάδα καθ' όλη τη δεκαετία του 1990 ήταν προσωρινή και κυρίως παράτυπη στην οποία συμμετείχαν ημι-ειδικευμένοι, χαμηλής ειδίκευσης ή ανειδίκευτοι μετανάστες. Η απασχόλησή τους περιοριζόταν σε εποχικές ή προσωρινές εργασίες, σε τομείς με μεγάλη ζήτηση για φθηνά και ανασφάλιστα εργατικά χέρια όπως η γεωργία, οι κατασκευές, ο τουρισμός, οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις και οι οικιακές υπηρεσίες. Υπολογίζεται ότι προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι μη-νόμιμοι μετανάστες στην Ελλάδα ήταν πάνω από 550.000, οι περισσότεροι εκ των οποίων απασχολούνταν σε εποχικές εργασίες και επέστρεφαν στη χώρα τους μετά τη λήξη της εργασίας (Reyneri, 2001).

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η μαζική μη-νόμιμη μετανάστευση εξελίχθηκε σε μόνιμη εγκατάσταση. Αυτό οφείλεται κυρίως στις διαδικασίες νομιμοποίησης που έλαβαν χώρα για πρώτη φορά την περίοδο 1997-1998. Το πρόγραμμα νομιμοποίησης έθεσε τις βασικές προϋποθέσεις του Ελληνικού κράτους σε σχέση με την κοινωνική ασφάλιση και τη νόμιμη απασχόληση ως βασικά κριτήρια για την απόκτηση/ανανέωση της άδειας διαμονής (Maroukis and Gemi, 2011).

Ωστόσο, λίγα είναι γνωστά για τον πραγματικό όγκο των παράτυπων Αλβανών μεταναστών που διαμένουν σήμερα στην Ελλάδα. Τα ετήσια στοιχεία συλλήψεων που ανακοινώνονται από την Ελληνική Αστυνομία είναι η κύρια πηγή δεδομένων για τον αριθμό των παράτυπων Αλβανών μεταναστών. Κατά τη διάρκεια του 1990, τα χερσαία σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας αποτελούσαν ένα από τα κύρια σημεία εισόδου της παράτυπης μετανάστευσης προς την Ελλάδα. Ωστόσο, ο αριθμός ανίχνευσης της παράτυπης διέλευσης των συνόρων μειώθηκε σημαντικά κατά 85% (5.269) το 2011 σε σύγκριση με τις 40.250 συλλήψεις το 2009 (FRONTEX, 2012).

Η μείωση αυτή οφείλεται στην απόφαση της Ε.Ε. για την απελευθέρωση του καθεστώτος θεώρησης εισόδου για τους Αλβανούς πολίτες, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 21 Δεκεμβρίου 2010. Παρόλα αυτά, μελέτες έχουν δείξει ότι οι Αλβανοί εξακολουθούν να είναι παράτυποι κυκλικοί μετανάστες στην Ελλάδα, αλλά η παρατυπία, αυτή τη φορά, συνδέεται με τη μη-νόμιμη εργασία στην άτυπη οικονομία (Maroukis and Gemi, 2013).

Από την άλλη πλευρά, τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού αναφέρονται σε νόμιμους μετανάστες που εκπίπτουν της νομιμότητάς τους, λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας, η οποία είχε φτάσει στο 36% το τρίτο τρίμηνο του 2012 (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2012γ). Δημοσιογραφικές πηγές - επικαλούμενες

στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών - αναφέρουν ότι περίπου 130.000-140.000 Αλβανοί μετανάστες έχουν χάσει την άδεια διαμονής τους επειδή αδυνατούσαν να εξασφαλίσουν τον απαιτούμενο αριθμό ενσήμων κοινωνικής ασφάλισης (ΙΚΑ) προκειμένου να ανανεώσουν την άδεια διαμονής τους στην Ελλάδα¹. Ενώ, άλλες πηγές κάνουν λόγο για πάνω από 180.000 Αλβανούς που έχουν επιστρέψει στην Αλβανία σε αναζήτηση καλύτερων προοπτικών απασχόλησης (Συνέντευξη αρ.1, ACIT, 2012).

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μελέτη επιδιώκει να παρουσιάσει το μέγεθος και τις βασικές τάσεις της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα, ως μέρος του Μεταναστευτικού συστήματος 1: Βαλκάνια προς ΕΕ (Αλβανία προς Ελλάδα). Η μελέτη διαρθρώνεται σε δύο κύρια μέρη.

Το πρώτο μέρος θέτει το πλαίσιο της Αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα, παρουσιάζοντας τη συνολική εικόνα του μεγέθους και των κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών της. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση των σχέσεων μεταξύ της Αλβανικής μετανάστευσης και του φαινομένου της παρατυπίας, η οποία στη συνέχεια χωρίζεται σε τρεις υπό-ενότητες. Η παράτυπη μετανάστευση παρουσιάζεται πρώτα ως μια συστημική διαδικασία, η οποία διαπερνά μέσα από μια σειρά θεσμικών/δομικών, κοινωνικό-οικονομικών και ατομικών παραγόντων. Στο πλαίσιο αυτό, η επιστροφή ή η μετανάστευση προς άλλους προορισμούς θεωρείται ως άμεση εναλλακτική στρατηγική για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας.

Το δεύτερο μέρος εξετάζει την τυπολογία της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών στην Ελλάδα, όπως αυτή προέκυψε από τα ευρήματα της παρούσας μελέτης. Σε αυτή την ενότητα, θα αναλύσουμε περαιτέρω τους τύπους και το προφίλ των παράτυπων μεταναστών της εν λόγω τυπολογίας, τους κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες και τις πολιτικές που ενθαρρύνουν ή αποτρέπουν τις παράτυπες μετακινήσεις. Ο στόχος είναι να αναδείξουμε τη νέα δυναμική του φαινομένου και να κατανοήσουν την προοπτική της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών στην Ελλάδα.

1.1. Μεθοδολογία

Η έρευνα που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης επικεντρώνεται στο Μεταναστευτικό σύστημα 1: Βαλκάνια προς ΕΕ (Αλβανία προς Ελλάδα) εντός του οποίου η παράτυπη μετανάστευση των Αλβανών στην Ελλάδα αποτελεί το πιο σημαντικό στοιχείο του εν λόγω συστήματος. Η περιπτωσιολογική επιλογή της Αλβανίας βασίστηκε στο γεγονός ότι αποτελεί την πιο σημαντική χώρα προέλευσης τόσο της νόμιμης όσο και της παράτυπης μετανάστευσης, προσφέροντας κατά κάποιο τρόπο μια υπόθεση ελέγχου σε σχέση με το πώς οι αρχές των αμφότερων χωρών συνεργάζονται για τη διαχείρισή της. Την ίδια στιγμή και παρά τη μόνιμη εγκατάσταση νόμιμων διαμενόντων Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα κυρίως μετά το 2000, ένας μεγάλος αριθμός παράτυπων μεταναστών εξακολουθεί να συλλαμβάνεται στα ελληνοαλβανικά σύνορα.

Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει επίσης ότι ένας σημαντικός αριθμός Αλβανών εργαζομένων απασχολούνται χωρίς την κατάλληλη άδεια διαμονής σε προσωρινές ή/και εποχικές θέσεις εργασίας (Μαρούκης και Gemì 2011). Ως εκ τούτου, οι μη-νόμιμοι Αλβανοί μετανάστες αποτελούν μια σημαντική ομάδα μελέτης της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Σε επίπεδο μεθοδολογίας, η μελέτη συνδυάζει διαφορετικές μεθόδους και αντλεί πλούσια στατιστικά δεδομένα με στόχο την ταυτοποίηση των υπάρχοντων κατηγοριών παράτυπης μετανάστευσης μεταξύ Ελλάδος και Αλβανίας. Στη διάρκεια της πρώτης φάσης εξετάστηκαν δευτερογενή δεδομένα, συμπεριλαμβανομένης της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, των επίσημων στατιστικών στοιχείων, των δημοσιευμάτων του τύπου και εκθέσεων διεθνών και εθνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Επιπλέον, η διεξαγωγή συνεντεύξεων με βασικούς πληροφοριοδότες και τους εμπλεκόμενους φορείς τόσο

¹ Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 2 Ιανουαρίου 2010 «Δικαίωμα στη ζωή μ' ανοιχτά χαρτιά» της Ιωάννας Σωτήρχου, διαθέσιμο στο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=117071>. Βλέπε επίσης «Η οικονομική κρίση οδηγεί τους μετανάστες...στη μετανάστευση», 23 Αυγούστου 2010.

στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα θεωρήθηκε ιδιαίτερα χρήσιμη για δύο λόγους.

Πρώτον, ανέδειξε τις τρέχουσες τάσεις της παράτυπης μετανάστευσης και των κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων που σχετίζονται με την οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις της στη μετανάστευση. Δεύτερον, εξετάζει σε βάθος τα διαρθρωτικά και πολιτικά ερείσματα που πλαισιώνουν την παράτυπη μετανάστευση και τους λόγους που οδηγούν τους μετανάστες είτε πίσω στην Αλβανία είτε σε ένα νέο μεταναστευτικό «ταξίδι» προς άλλες χώρες (Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ και Καναδάς).

Όσον αφορά στην πρόσβαση στους πληροφοριοδότες, ακολουθήθηκε η μέθοδος της στοχοθετημένης δειγματοληψίας. Συνολικά, διεξήχθησαν 9 συνεντεύξεις με Αλβανούς και Έλληνες βασικούς πληροφοριοδότες και φορείς στην Ελλάδα, 4 συνεντεύξεις με τους αντίστοιχους φορείς στην Αλβανία και 4 με άτυπους πληροφοριοδότες (οδηγοί λεωφορείων και αστυνομικοί) στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Η επιτόπια έρευνα διεξήχθη τη χρονική περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2013.

2. Προσδιορίζοντας το Πλαίσιο της Αλβανικής Μετανάστευσης στην Ελλάδα

Δεν υπάρχουν αξιόπιστες πηγές ούτε στην Αλβανία αλλά ούτε στην Ελλάδα, από τις οποίες θα μπορούσε να εκτιμηθεί επακριβώς το μέγεθος της παράτυπης μετανάστευσης. Στην προκείμενη περίπτωση, θα επιδιώξουμε να ερευνήσουμε τις παράτυπες μεταναστευτικές εκροές των Αλβανών εξετάζοντας τις συνεχείς διακυμάνσεις και μεταβολές στο δίπτυχο παράτυπη – νόμιμη μετανάστευση, με σκοπό να αποτυπώσουμε την πραγματική εικόνα του φαινομένου στην Ελλάδα.

Το πρώτο μέρος της παρούσας ενότητας στοιχειοθετεί τη σύγχρονη εικόνα της αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα μέσω της ανάλυσης των διαθέσιμων στοιχείων και της βιβλιογραφίας μέσα από μια «Αλβανική οπτική». Το δεύτερο μέρος, εξετάζει την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων πολιτικών μετανάστευσης στην Ελλάδα οι οποίες στοχεύουν είτε στην αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης είτε στη δημιουργία του τυπικού πλαισίου για την κοινωνική τους ένταξη. Η διερεύνηση των στατιστικών δεδομένων καθώς και των σχετικών εκτιμήσεων ως προς την αναλογία νόμιμη-παράτυπη μετανάστευση των Αλβανών στην Ελλάδα υπό το φως της οικονομικής κρίσης, κλείνει αυτήν την ενότητα.

2.1. Αλβανική Μετανάστευση: Τάσεις και Δυναμικές

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών η Αλβανία έχει γνωρίσει μια από τις μεγαλύτερες και πιο δραματικές μεταναστευτικές εκροές (Carletto et al., 2004). Οι εικόνες των απελπισμένων Αλβανών "γκρεμίζοντας τα τείχη" των δυτικών πρεσβειών ή των Αλβανών προσφύγων συνωστισμένους σε σκουριασμένα πλοία για να δραπετεύσουν από μια χώρα βυθισμένη σε πολιτικό και οικονομικό χάος, έγιναν μέρος της εικονογραφίας της παγκόσμιας μετανάστευσης της δεκαετίας του 1990 (King and Mai, 2008).

Είκοσι τρία χρόνια αργότερα, πάνω από ένα εκατομμύριο Αλβανοί - περίπου 27,5% του συνόλου του αλβανικού πληθυσμού και το 35% του ενεργού της πληθυσμού (RoA, 2010) - έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό. Επιπλέον, οι αλβανικές μεταναστευτικές εκροές υπολογίζονται πέντε έως έξι φορές υψηλότερες από τις εκροές που εντοπίζονται σε αναπτυσσόμενες χώρες σε σχέση με τον ενεργό πληθυσμό τους (IOM, 2009, Piracha and Vadean 2009, ETF, 2007).

Εικόνα 1: Χάρτης της Αλβανίας

Πηγή: <http://www.lib.utexas.edu/>

Εκτιμάται ότι η χώρα προορισμού για το περισσότερο από 50% των Αλβανών μεταναστών είναι η Ελλάδα, ενώ το 25% έχει μεταναστεύσει στην Ιταλία και το υπόλοιπο 25% σε άλλες χώρες της Ε.Ε., στις Η.Π.Α και στον Καναδά. Η απογραφή του 2011 έδειξε ότι ο μόνιμος πληθυσμός στην Αλβανία είναι 2.821.977, καταγράφοντας μείωση περίπου 8% σε σύγκριση με την απογραφή του 2001. Υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια της απογραφικής περιόδου 2001-2011, περίπου 500.000 άτομα ή 25% του αλβανικού πληθυσμού μετανάστευσαν στο εξωτερικό (GoA, 2010, INSTAT, 2012).

Η συγκέντρωση μεταναστευτικών εκροών σε σύντομο χρονικό διάστημα, καθώς η χώρα κινήθηκε σχεδόν εν μία νυκτί από την απόλυτη απομόνωση σε μετανάστευση μεγάλης κλίμακας, η αναλογία τους με το συνολικό πληθυσμό της χώρας και η τυπολογία αυτών των μετακινήσεων αναδεικνύει την Αλβανία ως μια σημαντική και μοναδική περίπτωση (King and Vullnetari, 2009, Vullnetari, 2011).

Επιπλέον, η «μοναδικότητα» της αλβανικής μετανάστευσης συνίσταται στο γεγονός ότι έχει προσανατολιστεί σχεδόν αποκλειστικά προς δύο γειτονικές χώρες, την Ιταλία και την Ελλάδα (Labrianidis and Kazazi, 2006). Οι Barjaba και Perrone (1996) χρησιμοποιούν τη φράση «μετανάστευση των οικονομικών προσφύγων» για να περιγράψουν την αρχική αλβανική μετανάστευση προς την Ιταλία και την Ελλάδα, ενώ ο Van Hear (1998) κάνει λόγο για «μια νέα μεταναστευτική τάξη».

Ο King (2005) πηγαίνει ένα βήμα παραπέρα υπογραμμίζοντας ότι η μετανάστευση από την Αλβανία αποτελεί ένα μοναδικό "εργαστήριο για τη μελέτη της μετανάστευσης και της ανάπτυξης". Παράλληλα, άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν την άποψη ότι η διεθνής μετανάστευση είναι στο επίκεντρο των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών που έχουν επέλθει στην Αλβανία (Florin and Matloob, 2009). Τέλος, οι King και Vullnetari (2009) εξετάζουν τη σύγχρονη Αλβανική μετανάστευση εντός του προσδιοριστικού πλαισίου που σχετίζεται με την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Ανατολική Ευρώπη και το οποίο αντανάκλα το ιστορικό οικονομικό χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Το «Αλβανικό μοντέλο» της μετανάστευσης, όπως έχει διατυπωθεί από τους Barjaba και King (2005) εμφανίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- ☞ είναι πρόσφατο (μετά το 1990) και έντονο – με ένα ποσοστό μεταναστευτικού πληθυσμού πολύ υψηλότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ανατολικής Ευρώπης,
- ☞ χαρακτηρίζεται από υψηλό *βαθμό παρατυπίας* με πολλούς παράτυπους μετανάστες και μη-νόμιμες διαδικασίες εισόδου στις χώρες υποδοχής, όπως η Ελλάδα,
- ☞ είναι σε μεγάλο βαθμό οικονομικά προσανατολισμένο - μπορεί να χαρακτηριστεί και ως "*μετανάστευση για επιβίωση*", και
- ☞ είναι *δυναμικό και ταχέως εξελισσόμενο*, ιδίως σε ότι αφορά στους νέους προορισμούς και τις μεταναστευτικές διαδρομές.

Μπορεί (ή όχι) αυτό το μοντέλο να αντανάκλα τα κύρια χαρακτηριστικά της Αλβανικής μετανάστευσης όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα;

Πρώτον, όσον αφορά στην *ένταση* - και παίρνοντας ως παράδειγμα τον αυξανόμενο αριθμό των εγγεγραμμένων νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν ενδείξεις που να αποδεικνύουν περαιτέρω αύξηση του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού. Αντιθέτως, το υψηλό ποσοστό ανεργίας, ως αποτέλεσμα της βαθιάς οικονομικής ύφεσης που η Ελλάδα διανύει, έχει σχεδόν αντιστρέψει την τροχιά της Αλβανικής μετανάστευσης. Τα αναθεωρημένα στοιχεία της κυβέρνησης της Αλβανίας για το 2010 δείχνουν ότι η *ένταση* έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια (GoA, 2010).

Δεύτερον, το επόμενο χαρακτηριστικό του εν λόγω μοντέλου και ιδίως η αναλογία της παράτυπης με την νόμιμη μετανάστευση έχει περιοριστεί σημαντικά, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια. Μια σειρά από νομοθετικές εξελίξεις των Ελληνικών κυβερνήσεων, ιδίως το Προεδρικό Διάταγμα του 1997 και οι μεταναστευτικοί νόμοι που ακολούθησαν το 2001 και το 2005, καθώς και η απελευθέρωση της θεώρησης εισόδου για τους Αλβανούς πολίτες το 2010, έχουν μεταβάλει σε σημαντικό βαθμό τους συσχετισμούς αυτούς. Ωστόσο, λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας - συνέπεια της οικονομικής κρίσης -σε συνδυασμό με το προσωρινό νομικό καθεστώς και τα γραφειοκρατικά εμπόδια κατά τη διαδικασία της ανανέωσης των αδειών διαμονής, οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα είναι πιθανό να εκπίπτουν της νομιμότητας σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Με δεδομένη τη σταδιακή νόμιμη μετεξέλιξη της Αλβανικής μετανάστευσης (κυρίως μετά το 2000) είναι σημαντικό να υπογραμμίζουμε ότι τα τελευταία χρόνια τα νόμιμα μέσα (αν και προσωρινής φύσεως) μετανάστευσης έχουν γίνει πιο προσιτά, λόγω των εποχικών προγραμμάτων απασχόλησης και της απελευθέρωσης του καθεστώτος θεωρήσεων για τους Αλβανούς πολίτες στην Ε.Ε.

Τρίτον, όσον αφορά στη μετανάστευση ως *στρατηγική επιβίωσης*, έχουμε ήδη διαπιστώσει ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Αλβανία αναδείχθηκε ως η φτωχότερη χώρα στην Ευρώπη και, συνεπώς, η μετανάστευση αποτέλεσε το μόνο μέσο επιβίωσης για πολλά νοικοκυριά (King, 2003)². Σήμερα, όμως, η εξωτερική μετανάστευση προσδιορίζεται περισσότερο με ποιοτικά κριτήρια καθώς θεωρείται ως μια επένδυση για το μέλλον κυρίως της νέας γενιάς (Barjaba, 2004)³.

² Έρευνες έχουν δείξει ότι οι Αλβανοί βλέπουν τη μετανάστευση τόσο ως ατομική όσο και ως οικογενειακή στρατηγική επιβίωσης.

³ Από την προοπτική του φύλου η αλβανική μετανάστευση παρουσιάζει μια ανδρικά καθοδηγούμενη τυπολογία: οι άνδρες μετανάστευσαν πρώτα και οι γυναίκες ακολούθησαν ως προστατευόμενα μέλη (King & Vullnetari, 2009). Τα πρώτα μεταναστευτικά κύματα που έλαβαν χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ήταν στη συντριπτική του πλειονότητα ανδρικά. Ωστόσο, από το 2001 και έπειτα οι Αλβανίδες μετανάστριες στην Ελλάδα αποτελούν περίπου το 40% του συνόλου των Αλβανών μεταναστών στη χώρα. Ο αριθμός των μεταναστριών αυξήθηκε κυρίως λόγω της οικογενειακής επανένωση η οποία είχε ως αποτέλεσμα και τη σημαντική παρουσία των παιδιών (King & Vullnetari, 2009).

Εξακολουθούν οι Αλβανοί να μεταναστεύουν;

Στη δεύτερη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα η Αλβανική μετανάστευση έχει περιοριστεί σημαντικά, σηματοδοτώντας έτσι το τέλος της εξαιρετικά έντονης μαζικής μετανάστευσης των δύο προηγούμενων δεκαετιών (Migrant Remittances 2010:7). Ωστόσο, τα ευρήματα μιας πολύ πρόσφατης έρευνας (Απρίλιος 2013) που διεξήχθη από το Αλβανικό Ινστιτούτο Διεθνών Σπουδών (AIIIS) έδειξαν ότι το 61% των Αλβανών πολιτών εκδηλώνουν την έντονη επιθυμία τους να εγκαταλείψουν τη χώρα «σε περίπτωση που οι συνθήκες το επιτρέπουν». Στην πραγματικότητα, οι βασικές κινητήριες δυνάμεις πίσω από τις μεταναστευτικές τάσεις εξακολουθούν να είναι η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης, η φτώχεια και η πολιτική αστάθεια στη χώρα.

Επιπρόσθετοι παράγοντες ώθησης είναι η έλλειψη ζήτησης για εργατικό δυναμικό ιδίως στο δημόσιο τομέα και η άρρυθμη λειτουργία του αγροτικού κλάδου, που έχει αναγκάσει τους ανθρώπους να εκκινήσουν τη δική τους ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η μετανάστευση μπορεί να εξυπηρετεί δύο στόχους: την απασχόληση η οποία θα μπορούσε να συμβάλει άμεσα ή έμμεσα στη συσσώρευση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την αύξηση των χρηματικού κεφαλαίου ως αποτέλεσμα του υψηλότερου μισθού στο εξωτερικό προκειμένου να λειτουργήσει μια επιχείρηση μετά την επιστροφή (Piracha and Vadean, 2009).

Σήμερα που οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη στις χώρες εγκατάστασης των Αλβανών μεταναστών, νέες μετακινήσεις λαμβάνουν χώρα, είτε αυτές αφορούν τον επαναπατρισμό στην Αλβανία ή τη συνέχιση του μεταναστευτικού «ταξιδιού» σε μια τρίτη χώρα.

Όλα αυτά τα χρόνια το φαινόμενο της επιστροφής έχει κάνει την εμφάνισή της κυρίως λόγω του παράτυπου ή του επισφαλές καθεστώτος διαμονής των μεταναστών ή/και των οικογενειακών υποχρεώσεων πίσω στην Αλβανία. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, πάνω από 70% του συνόλου των επαναπατριζόμενων επέστρεψαν στην Αλβανία μετά το 2001 όταν η κοινωνικό-οικονομική και πολιτική κατάσταση έδειχνε σημάδια βελτίωσης (ETF, 2007, Gedeshi and Gjokutaj, 2008, INSTAT, 2012).

Από μια ιστορική προοπτική, κατά την πρώτη περίοδο των μαζικών μεταναστευτικών εκροών και εξαιτίας της μη-νόμιμης εισόδου και διαμονής, οι Αλβανοί μετανάστες αποτέλεσαν αντικείμενο μαζικών αναγκαστικών επιστροφών/απελάσεων. Όμως, πολλοί απελαθέντες επέστρεψαν πίσω στην Ελλάδα σχεδόν αμέσως μετά την απομάκρυνσή τους. Ακόμη και στα επόμενα χρόνια οι περισσότεροι επαναπατρίστηκαν αναγκαστικά μέσω διοικητικών απελάσεων, ωστόσο σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια (de Zwager et al, 2005).

Είναι πλέον σαφές ότι η αρχική μαζική μετανάστευση των Αλβανών προς τις γειτονικές χώρες έχει ενσωματώσει σταδιακά και τη διάσταση της εθελούσιας επιστροφής καθώς συχνά και κατόπιν πολλαπλών κυκλικών μετακινήσεων, οι Αλβανοί μετανάστες αποφασίζουν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Αλβανία (Kilic et al., 2007). Όπως φαίνεται στον Πίνακα I η Ελλάδα είναι η χώρα όπου το 62% του συνολικού αριθμού των επαναπατριζόμενων Αλβανών είχαν προηγουμένως εγκατασταθεί.

Πίνακας Ι- Αλβανοί μετανάστες που επέστρεψαν στη χώρα από 1η Ιανουαρίου 2001 ανά χώρα προηγούμενης εγκατάστασης και έτος επιστροφής

Χώρα προηγούμενης εγκατάστασης	Έτος επιστροφής											
	Σύνολο	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Σύνολο	139.827	5.058	7.267	8.161	8.228	9.376	8.350	8.584	11.572	18.775	27.150	27.306
Ελλάδα	86.417	2.957	4.298	5.040	5.044	5.359	4.319	4.709	6.565	11.506	18.665	17.955
Ιταλία	34.525	1.145	1.533	1.449	1.584	2.175	2.375	2.444	3.447	5.293	6.323	6.757

Πηγή: Αλβανική Στατιστική Αρχή, INSTAT 2012

Όπως δείχνουν τα στοιχεία της απογραφής, ο αριθμός των επαναπατριζόμενων έχει εντατικά αυξηθεί κατά την περίοδο 2008-2011 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Ωστόσο, είναι εξαιρετικά δύσκολο να εκτιμηθεί κατά πόσον όλοι αυτοί έχουν εγκατασταθεί μόνιμα στην Αλβανία, έχουν επιστρέψει πάλι στην Ελλάδα ή έχουν μετακινηθεί προς άλλο προορισμό. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ένας από τους βασικούς πληροφοριοδότες:

“οι μετανάστες επιστρέφουν στην Αλβανία για ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα....Ένα είδος συμμαζέματος γιατί ίσως τα έξοδα διαβίωσης στην Ελλάδα είναι μεγάλα. Δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν σε αυτά εάν είναι άνεργοι....Έτσι εάν έχουν ένα σπίτι στην Αλβανία και λένε οκ ποιο είναι το επόμενο σχέδιο; Εάν είναι έως και 50 ετών και με νέα παιδιά επιμένουν να βρουν εναλλακτικό τρόπο διαφυγής προς τρίτες χώρες και κυρίως προς το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία οι οποίες έχουν γίνει πόλος έλξης μεταναστών» (Συνέντευξη αρ. 12)

Πηγές προερχόμενες από Αλβανούς συνοριοφύλακες επιβεβαιώνουν τη σημαντική αύξηση του αριθμού των μεταναστών που εισέρχονται στο Αλβανικό έδαφος μετά το 2011, χωρίς όμως να διαφαίνεται η αντίστροφη τροχιά δηλαδή της επιστροφής στην Ελλάδα (Συνέντευξη αρ. 11). Δημοσιογραφικές πηγές, από την άλλη πλευρά, υποστηρίζουν ότι το 15-20% των Αλβανών μεταναστών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν επιστρέψει στην Αλβανία. Σχεδόν στο ίδιο ποσοστό, 15% ή 75.000 άτομα, αναφέρεται και το δημοσιογραφικό οδοιπορικό του Reuters τον Απρίλιο του 2012. Ενώ, οι εκτιμήσεις του Αλβανού πρέσβη στην Αθήνα ανεβάζουν σε 180.000 έως 200.000 τον αριθμό των μεταναστών που έχουν επιστρέψει στην Αλβανία από το 2010 έως σήμερα (Συνέντευξη αρ.1).

Μια πρόσφατη μελέτη για τις οικονομικές επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης στην Αλβανία έδειξε ότι περίπου το 18% έως 22% των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα έχουν επιστρέψει στην Αλβανία (ACIT, 2012). Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, το 50% των επαναπατριζόμενων βρίσκεται συγκεντρωμένο στο νότιο τμήμα της χώρας και συγκεκριμένα στις περιοχές: Κορυτσά, Αργυρόκαστρο, Άγιοι Σαράντα και Φιέρη, και 60% εκ των οποίων να προέρχεται από αγροτικές περιοχές. Σχεδόν το 70% είναι άνδρες, ηλικίας μεταξύ 25 και 45 ετών, που έχουν επιστρέψει στην Αλβανία για αναζήτηση καλύτερων προοπτικών απασχόλησης και διαβίωσης (Συνέντευξη no.1 και 5, ACIT, 2012). Επικαλούμενη δημόσιες πηγές στην Αλβανία, η μελέτη της ACIT εκτιμά ότι περίπου το 30% των επαναπατριζόμενων έχουν εργαστεί στον ελληνικό κατασκευαστικό τομέα και έχουν χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εκτίμηση ότι παρά το γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός Αλβανών στην Ελλάδα εργάζεται στον τουριστικό τομέα, ελάχιστοι από αυτούς έχουν επιστρέψει στην Αλβανία. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι παρά τη βαθιά οικονομική ύφεση ο τουριστικός τομέας παραμένει το δυνατό «προπύργιο» της ελληνικής οικονομίας.

Ορισμένοι εμπειρογνώμονες, όμως, αμφισβητούν τις εκτιμήσεις της μελέτης της ACIT, ισχυριζόμενοι ότι η δυναμική των εξελίξεων στο πραγματικό πεδίο δεν δικαιολογεί τις προαναφερόμενες εκτιμήσεις που κάνουν λόγο για μαζικά κύματα επιστροφών (Συνεντεύξεις αρ. 12 και 13).

Πράγματι, τα στοιχεία από τη Διεύθυνση Μεταναστευτικών Πολιτικών, Επιστροφών και Επανεένταξης του Υπουργείου Εργασίας της Αλβανίας (που παραχωρήθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας) αναφέρουν ότι περίπου 28.000 με 30.000 άτομα έχουν επιστρέψει στη χώρα από το 2010 (Συνέντευξη αρ. 9). Ωστόσο, το πιο εντυπωσιακό στοιχείο είναι ότι οι επιστρεφόμενοι Αλβανοί από την Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 86% του συνολικού αριθμού των ατόμων που έχουν επιστρέψει στη χώρα εντός του 2012. Εξίσου ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το 88% εξ αυτών επικαλούνται την ανεργία ως τον κύριο λόγο επιστροφής, ενώ μόλις το 2% αναφέρεται στην έλλειψη νόμιμης άδειας διαμονής.

Συγχρόνως, εκτός από μια αδιαμφισβήτητη τάση επιστροφών, ένας μεγάλος αριθμός Αλβανών μεταναστών εξακολουθεί να μετακινείται κυκλικά μεταξύ των δύο χωρών, έτσι ώστε να επωφεληθεί από τις επαφές που διατηρεί στην Ελλάδα μέχρι να επανενταχτεί και να βρει μια καλή δουλειά στην Αλβανία. Αντιθέτως, ορισμένοι άλλοι εγκαθίστανται στην Αλβανία για 6 έως 12 μήνες πριν την επιστροφή τους στην Ελλάδα.

Είναι γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των μεταναστευτικών εκροών από την Αλβανία προς την Ελλάδα είχε παραδοσιακά προσωρινό χαρακτήρα, είτε σε εποχική ή κυκλική μορφή (Azzarri and Carletto, 2009). Με δεδομένη ότι η επιστροφή των μεταναστών είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, τα περιορισμένα διαθέσιμα εμπειρικά στοιχεία υποδεικνύουν ένα «μεταναστευτικό κύκλο» το οποίο ενσωματώνει πολλαπλές μεταναστευτικές μετακινήσεις πριν την εγκατάσταση είτε στη χώρα καταγωγής είτε της υποδοχής (Labrianidis and Hatziprokoriou, 2006). Όσον αφορά την τάση μετανάστευσης μετά την επιστροφή, η έρευνα του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (2007) στην Αλβανία επιβεβαιώνει ότι η επιστροφή των μεταναστών είναι μια δυναμική και αυξανόμενη διαδικασία.

Επιπλέον, η έρευνα των Vullnetari και King (2009) έδειξε ότι οι διεθνικές πρακτικές των αλβανικών νοικοκυριών αυξάνονται συνεχώς, με αποτέλεσμα την εμφάνιση ενός αναδυόμενου διεθνικού κοινωνικού χώρου που περιλαμβάνει κυρίως την Ελλάδα και την Ιταλία. Για εκείνους που επιστρέφουν, ωστόσο, υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις για μια θετική και ισχυρή σχέση μεταξύ της απόφασης επιστροφής και της έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας (Kilic et al 2007, Gedeshi and Gjokuta 2008, Germeñji and Milo 2009).

Ωστόσο, τα ευρήματα της μελέτης των Kilic κ.α. (2007) εντόπισαν μεγαλύτερη πιθανότητα εμπλοκής σε επιχειρηματικές δραστηριότητες των νοικοκυριών που επιστρέφουν από άλλες χώρες, πλην της Ελλάδας. Αυτό θα μπορούσε να συνδέεται με την παραδοχή της «από-ειδίκευσης» (*de-skilling*) – όπως υποστηρίζουν ορισμένες μελέτες (ETF 2007) – που υφίστανται οι μισθωτοί εργάτες οι οποίοι απασχολούνταν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, η έλλειψη πολιτικών επανεένταξης και επαρκών δομών υποδοχής, έχει οδηγήσει στην επανεμφάνιση ενός μοντέλου κυκλικής μετανάστευσης με εκείνους που επιστρέφουν συχνά να οδηγούνται σε νέα μετανάστευση κυκλικής τροχιάς (ETF 2007).

Ταυτόχρονα, άλλες μελέτες υποστηρίζουν ότι οι μετανάστες που είναι αντικείμενο αναγκαστικών επιστροφών/απελάσεων αντιπροσωπεύουν τη λιγότερη ενταγμένη ομάδα, με το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης μετά την επιστροφή στην Αλβανία και την περισσότερη πιθανότητα νέας μεταναστευτικής κινητικότητας (Germeñji και Milo, 2009). Επομένως, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι η κυκλική μετανάστευση των Αλβανών στην Ελλάδα έχει διαμορφωθεί αυθόρμητα και από τη δυναμική των εκάστοτε περιστάσεων και συγκυριών.

Ποιες είναι οι νέες τάσεις που διαμορφώνουν το φαινόμενο της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών;

Είναι πλέον γνωστό ότι η μετανάστευση των Αλβανών χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό παρατυπίας, τόσο σε σχέση με την παράτυπη είσοδο όσο και με τη μη-νόμιμη ή «χωρίς χαρτιά» διαμονή στη χώρα υποδοχής (Dedja, 2012:116; Barjaba, 2000)

Το 1999, η έκθεση της Ομάδας Εργασίας Υψηλού Επιπέδου για το Άσυλο και τη Μετανάστευση της Ε.Ε. χαρακτήρισε την Αλβανία ως ένα κρίσιμο παράγοντα στη διαμόρφωση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση⁴. Ο αριθμός των μη-νόμιμων μεταναστών αποτελείται από Αλβανούς πολίτες που έχουν επιτρέψει/απελαθεί από την Ελλάδα ή/και έχουν συλληφθεί στην προσπάθειά τους να διασχίσουν τα ελληνοαλβανικά σύνορα παράτυπα. Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα αναφορικά με τις επιστροφές/απελάσεις των παράτυπων Αλβανών πολιτών, από 62.639 μετανάστες που απελάθηκαν το 2009, το 2010 ο αριθμός μειώθηκε στους 50.735. Σε σύγκριση με το 2009, σημαντική μείωση της τάξεως των 12.567 συλλήψεων παράτυπων μεταναστών παρατηρήθηκε το 2010 (Albanian Migration Profile, 2010:83). Επιπλέον, από το 2010 μια άλλη σημαντική μείωση παρατηρείται με τις συλλήψεις για παράτυπη διέλευση των συνόρων να μειώνονται κατά 85% (5.269) το 2011 σε σύγκριση με 40.250 συλλήψεις το 2009 (FRONTEX, 2012).

Μια τέτοια εξέλιξη προέκυψε ως αποτέλεσμα της απελευθέρωσης του καθεστώθως θεώρησης για τους Αλβανούς πολίτες, τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την ενίσχυση των συνοριακών ελέγχων στο πλαίσιο των δεσμεύσεων της Αλβανικής κυβέρνησης προς την Ε.Ε. και τη βαθιά οικονομική ύφεση που βρίσκεται σε εξέλιξη στην Ελλάδα. Επιπλέον, με την επιβολή αυστηρότερης και πιο περιοριστικής μεταναστευτικής πολιτικής, σε συνδυασμό με τη δραματική αύξηση των νεο-ναζιστικών και αντι-μεταναστευτικών πολιτικών δυνάμεων, η Ελλάδα δεν αποτελεί πλέον ελκυστικό πόλο μετανάστευσης.

Εξακολουθεί η παράτυπη μετανάστευση να αποτελεί ζήτημα για την Αλβανία;

Παρά τις πολύ θετικές θεσμικές εξελίξεις σχετικά με την πρόληψη των παράτυπων μεταναστευτικών εκροών των Αλβανών, στην πραγματικότητα, η παράτυπη μετανάστευση παραμένει μια σημαντική πρόκληση για την Αλβανία. Όπως έδειξε η εμπειρική επιτόπια έρευνά μας, η βασική χώρα προορισμού για τους παράτυπους Αλβανούς μετανάστες παραμένει η Ελλάδα, με την παράτυπη εργασία στην άτυπη οικονομία να αποτελεί το κύριο δομικό στοιχείο της "νέας" παράτυπης μετανάστευσης.

Όπως αναφέρει ένας από τους πληροφοριοδότες:

«Η Ελλάδα εξακολουθεί να είναι η πρώτη χώρα προορισμού των παράτυπων Αλβανών μεταναστών. Φυσικά, έχει μεσολαβήσει μια δραματική μείωση των παράτυπων εκροών ιδίως μετά το 2010. Στην πραγματικότητα, όμως δεν γνωρίζουμε ακόμα αν αυτό οφείλεται στην «ωριμότητα» των μεταναστευτικών ροών, στην ελληνική κρίση, στις καλύτερες προοπτικές διαβίωσης που προσφέρει η Αλβανία ή στην απελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων» (Συνέντευξη αρ. 8).

Σύμφωνα με την ίδια πηγή, η πλειονότητα των παράτυπων μεταναστών προέρχεται από αγροτικές και ορεινές περιοχές είτε της Βόρειας είτε της Νότιας Αλβανίας (ιδίως από τις περιοχές που βρίσκονται κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα). Όσον αφορά στους παράγοντες που ευνοούν ή αποθαρρύνουν την παράτυπη μετανάστευση των Αλβανών, οι διαθέσιμες μελέτες προσφέρουν ορισμένες σημαντικές ενδείξεις. Ωστόσο, η ύπαρξη και η διατήρηση άτυπων μεταναστευτικών κοινωνικών δικτύων, είτε με συγγενείς και φίλους στο εξωτερικό, είτε με Έλληνες φίλους και συναδέλφους μετά την επιστροφή στην Αλβανία, έχει αναδειχθεί σε ένα πολύ σημαντικό παράγοντα κινητικότητας. Από την άλλη πλευρά, διατηρώντας διεθνικές επαφές ενισχύει την προοπτική ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων με την Ελλάδα (Gedeshi και Gjokutaj, 2008) και, υπό αυτή την έννοια, προσφέρει ευκαιρίες για κυκλική μεταναστευτική κινητικότητα. Ωστόσο, η βασική κινητήρια δύναμη πίσω από παράτυπες μεταναστευτικές εκροές των Αλβανών εξακολουθεί να είναι η έλλειψη ευκαιριών

⁴ HLWG, Final Report of the High-Level Working Group on Asylum and Migration, 10950/99, JAI 67, AG 27

απασχόλησης και η φτώχεια στη χώρα, με την πλειοψηφία εκείνων που είναι άνεργοι στην Αλβανία να βρίσκονται στα πρόθυρα της μετανάστευσης για οικονομικούς λόγους.

Όπως έχουμε διαπιστώσει, πολλά μεταναστευτικά «γεγονότα» βρίσκονται σε εξέλιξη το τελευταίο διάστημα και πολλές μεταναστευτικές τάσεις και τροχιές διαπλέκονται διαμορφώνοντας μια νέα δυναμική. Η εν εξέλιξη οικονομική κρίση ασκεί έντονες πιέσεις στον Αλβανικό πληθυσμό που διαμένει στην Ελλάδα. Εάν όμως ορισμένοι εξ' αυτών επιστρέφουν στην Αλβανία ή μεταναστεύουν σε μια άλλη χώρα μένει να ερευνηθεί περαιτέρω. Εν τούτοις, όπως όλα δείχνουν, δεν είναι μόνο η στιγμή της επιστροφής αλλά και της εκκίνησης ενός νέου κύκλου μετανάστευσης, αυτή τη φορά προς τις πλέον οικονομικά ευημερούσες χώρες της Ε.Ε. (δηλαδή την Αγγλία και τη Γερμανία) ή ακόμη παραπέρα συνεχίζοντας το ταξίδι προς τις Η.Π.Α. και τον Καναδά. Τέλος, έχει γίνει πλέον σαφές ότι, παρά το σημαντικό περιορισμό της παράτυπης μετανάστευσης - τουλάχιστον σε σχέση με τις αρχές της δεκαετίας του 1990 - η επιρροή των παραγόντων έλξης και ώθησης εξακολουθούν να προσδιορίζουν τη δυναμική της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης στη νέα εποχή της κρίσης.

2.2. Νομικό και Θεσμικό Πλαίσιο ως προσδιοριστικοί παράγοντες οριοθέτησης του φαινομένου

Η Ελλάδα, στις αρχές του 1990, βρέθηκε αντιμέτωπη με μαζικές εισροές παράτυπης μετανάστευσης, με τους Αλβανούς να αποτελούν την πολυπληθέστερη (μη-νόμιμη) εθνοτική ομάδα στο σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού στη χώρα. Οι πιο κρίσιμοι τομείς της ελληνικής οικονομίας όπως η γεωργία, ο κατασκευαστικός τομέας, ο τουρισμός και οι οικιακές υπηρεσίες, βρέθηκαν «εξαρτημένες» από τα «παράτυπα» εργατικά χέρια των Αλβανών μεταναστών. Πατά ταύτα, το κράτος και η πολιτεία εμφανίστηκαν απρόθυμοι να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με θεσμικά μέσα και να διαχειριστούν κατάλληλα το φαινόμενο της μαζικής παράτυπης μετανάστευσης έτσι ώστε να αλλάξουν τους συσχετισμούς των διαπλεκόμενων συμφερόντων εκατέρωθεν (Maroukis, 2008).

Στην πράξη, το κράτος αδυνατούσε να ρυθμίσει διαχρονικά τα βασικά ζητήματα τα οποία αφορούσαν το νομικό καθεστώς και την κοινωνική ένταξη, από τη μία πλευρά, και την εφαρμογή ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου για τη διατήρηση της κυκλικής κινητικότητας για εργασία, από την άλλη. Αντ' αυτού, αυτό που εφαρμόστηκε ήταν μια κατασταλτική, περιοριστική και γραφειοκρατική μεταναστευτική πολιτική καθιστώντας συνεπώς δύσκολο για τους Αλβανούς μετανάστες να αποκτήσουν και στη συνέχεια να ανανεώσουν τις άδειες διαμονής τους, ενώ ο επαναπατρισμός συσχετίστηκε με την αναγκαστική επιστροφή/απέλαση (Maroukis and Gemi, 2010). Αυτό πιθανόν να σχετίζεται με την επιμονή του Έλληνα νομοθέτη στο να προσδώσει προσωρινό χαρακτήρα στο φαινόμενο της μετανάστευσης, έχοντας ως αφετηριακό σημείο την ιδέα της διατήρησης της καθαρότητας της ελληνικής φυλής και της εθνικότητας (Baldwin-Edwards and Apostolatos, 2007). Επιπλέον, η παρουσία αυτής της «παλαιάς» εθνοτικής ομάδας θεωρήθηκε «απειλή» σε σχέση με το μύθο της εθνικής ομοιογένειας, ως θεμελιώδης αρχή της συγκρότησης του σύγχρονου ελληνικού έθνους-κράτος. Στο πλαίσιο αυτό, η παράτυπη μετανάστευση των Αλβανών είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει εξελιχθεί με αυθόρμητο τρόπο και σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από τις κρατικές πολιτικές και από τις δύο πλευρές των συνόρων.

Συγκεκριμένα, το 1991, η τότε κυβέρνηση (της Νέας Δημοκρατίας) αντέδρασε στη μαζικότητα των μεταναστευτικών πιέσεων με την ψήφιση στη Βουλή του Ν. 1975/1991 με τίτλο «*Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις*». Ο βασικός σκοπός του νόμου ήταν να θέσει υπό έλεγχο τη μαζική παράτυπη είσοδο, κυρίως των Αλβανών, μετατρέποντας τις μαζικές συλλήψεις και τη «διοικητική απέλαση» σε μια εύκολη υπόθεση. Άλλωστε, η πολιτική αυτή είχε χρησιμοποιηθεί, μεταξύ άλλων, και ως μέσο πίεσης προς την Αλβανική κυβέρνηση σε σχέση με τη μεταχείριση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία (Triandafyllidou and Ambrosini, 2011).

Μια πολύ χαρακτηριστική εικόνα που αντανακλά την πραγματικότητα της μετανάστευσης στην εποχή της δεκαετίας του 1990 ήταν οι λεγόμενες επιχειρήσεις *σκούπα* όπου οι Αλβανοί (μη-νόμιμοι) μετανάστες

συλλαμβάνονταν σε δημόσιους χώρους, επιβιβάζονταν σε λεωφορεία και απελαύνονταν στην Αλβανία χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση είτε προς τους συγγενείς είτε προς τις συνοριακές Αλβανικές αρχές. Παρά τις εντατικές κατασταλτικές προσπάθειες των ελληνικών κυβερνήσεων να ελέγξουν τα σύνορα της χώρας με την Αλβανία ως το κύριο σημείο εισόδου των παράτυπων μεταναστών, οι μη-νόμιμες μεταναστευτικές διαδρομές προς την Ελλάδα συνεχίστηκαν καθ'όλη τη διάρκεια του 1990.

Το 1997, η Ελληνικό κράτος υιοθέτησε το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, το οποίο θεωρήθηκε βασικό θεσμικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των παράτυπων μεταναστευτικών αποθεμάτων στη χώρα. Ωστόσο, σύντομα κατέστη σαφές ότι η νομιμοποίηση των μεταναστών κατάφερε να δώσει μόνο προσωρινές λύσεις σε σχέση με το φαινόμενο της παράτυπης διαμονής και εργασίας των Αλβανών μεταναστών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της περιορισμένης αποτελεσματικότητας του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης αποτέλεσε το γεγονός ότι το 40% των 370.000 ατόμων που αρχικά αιτήθηκαν τη νομιμοποίηση της παραμονής τους στην Ελλάδα (λευκή κάρτα) δεν υπέβαλαν αίτηση για την απόκτηση της ετήσιας πράσινης κάρτας (Maroukis, 2008).

Το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης που θεσπίστηκε το 2001 (2910/2001) φιλοδοξούσε να αντιμετωπίσει την πολύπλοκη πραγματικότητα της νόμιμης παραμονής των μεταναστών, ενώ συγχρόνως διέυρνε τη θεσμική του εμβέλεια σε σχέση με τους κανόνες εισόδου και απέλασης των παράτυπων μεταναστών. Στο πλαίσιο εφαρμογής αυτού του προγράμματος 361.110 μετανάστες κατάφεραν να αποκτήσουν ένα προσωρινό νομικό καθεστώς (6μηνη προσωρινή άδεια διαμονής). Ο αριθμός αυτός συμπεριλαμβάνει εκείνους που απέτυχαν να επωφεληθούν από το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998, όσους δεν κατάφεραν να ανανεώσουν την αρχική προσωρινή άδεια παραμονής (λευκή κάρτα), καθώς και νέους μετανάστες (Maroukis, 2008).

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ένας πληροφοριοδότης:

«...από το 1998 έως το 2001 υπήρχε κόσμος που είχε εκπέσει της νομιμότητας. Ο ν. 2910/2001 δεν μπόρεσε να λειτουργήσει διοικητικά. Προέβλεπε ξεχωριστά άδεια παραμονής και άδεια εργασίας. Αυτό το πράγμα στη διοίκηση φράκαρε. Δώσανε τότε παρατάσεις συνεχόμενες. Δεν μπορούσαν να ανανεωθούν οι άδειες παραμονής. Από την άλλη, αυτό έσωσε αρκετό κόσμο από την παράνομη κατάσταση» (Συνέντευξη αρ. 14)

Και τα δύο αυτά προγράμματα νομιμοποίησης καθώς και το τρίτο που ψηφίστηκε το 2005 (τροποποιήθηκε στη συνέχεια με το Ν. 3536/2007) απέτυχαν να δημιουργήσουν ένα σταθερό και μόνιμο μηχανισμό νομιμοποίησης. Επιπλέον, έγινε σαφές ότι το φαινόμενο της από-νομιμοποίησης εξακολουθούσε να υφίσταται, διαιωνίζοντας έτσι τον φαύλο κύκλο της παρατυπίας. Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους τα προγράμματα νομιμοποίησης δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν επαρκώς την παράτυπη μετανάστευση σχετίζονται με την προσωρινότητα του νομικού καθεστώτος, την περιοριστική και γραφειοκρατική μεταναστευτική πολιτική, τα διοικητικά εμπόδια και τις καθυστερήσεις κατά τη διαδικασία της απόκτησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής και τη δυσκολία να εξασφαλίσει ο μετανάστης τον απαιτούμενο αριθμό των ενσήμων από τους εργοδότες.

Παρ'όλα αυτά, η τελευταία νομοθετική πρωτοβουλία σημείωσε θετικά βήματα όσον αφορά στην εισαγωγή συγκεκριμένων μεταναστευτικών διατάξεων σε σχέση με την εργασία των μεταναστών (μέσω της διαδικασίας της πρόσκλησης). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Ε' (άρθρα 14-23) του Ν. 3386/05, η μετανάστευση εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα γίνεται σύμφωνα με δύο συστήματα. Το πρώτο (διαδικασία μετάκλησης) εστιάζει στην κάλυψη των αναγκών της τοπικής αγοράς εργασίας μέσω της εποχικής απασχόλησης μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού χαμηλής ειδίκευσης. Το δεύτερο, προβλέπει πιο απλουστευμένες και σύντομες διαδικασίες εισόδου και απασχόλησης αλλοδαπών υψηλής ειδίκευσης⁵.

⁵ The directive 2004/114/EC on the conditions of admission of third country nationals for the purposes of studies is also implemented and was transferred into national legislation with P.D. 101/08 (Official Gazette A' 190/15-9-08), along with the national provisions for certain categories (exchange programmes, professional training, traineeship etc). Furthermore, the admission of researchers, according to the Directive 2005/71/EC, which was transferred into national law with P.D.128/08 (Official Gazette A'190/15-9-08) has also been applied.

Ωστόσο, ο εν λόγω Νόμος (3386/2005) παραλείπει να διατυπώσει με ειδική διάταξη τον τρόπο διαχείρισης του φαινομένου της κυκλικής μετανάστευσης. Στο άρθρο 16 για την εποχική μετανάστευση, για παράδειγμα, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για την τακτική ανανέωση της άδειας εργασίας. Αντιθέτως, η εποχική εργασία των μεταναστών εκλαμβάνεται ως μια δραστηριότητα η οποία δεν είναι πιθανό να επαναληφθεί πάνω από μια φορά. Επιπλέον, στην περίπτωση που οι εποχιακοί μετανάστες επιθυμούν να παρατείνουν την παραμονή τους στη χώρα για περισσότερο από 6 μήνες ή να αιτηθούν τη μετατροπή της σε ετήσια άδεια διαμονής, ο νόμος δεν τους το επιτρέπει (Maroukis and Gemi, 2010).

Η περίπτωση της μετάκληση/πρόσκλησης αλβανών εργατών για εποχική εργασία ρυθμίζεται από τις υφιστάμενες διμερείς συμφωνίες με την Αλβανία για απασχόληση σε συγκεκριμένους τομείς της Ελληνικής οικονομίας (L.2482/1997). Η συγκεκριμένη διάταξη υιοθετήθηκε από την Ελληνική κυβέρνηση το 2001 στο πλαίσιο του συστήματος ετησίων ποσοστώσεων απασχόλησης αλλοδαπού εργατικού δυναμικού. Στην πράξη όμως, λειτούργησε μόνο για τις περιπτώσεις εποχικής απασχόλησης στην ελληνική γεωργία, ενώ αρκετοί έλληνες εργοδότες που επιχειρήσαν να κάνουν χρήση της διαδικασίας μετάκλησης απογοητεύτηκαν και, στη συνέχεια, παραιτήθηκαν από τις σχετικές διαδικασίες (Maroukis and Gemi, 2011).

Όπως ανέδειξε η μελέτη του ερευνητικού προγράμματος ΜΕΤΟΙΚΟΣ⁶, παρά τη διμερή συμφωνία για την εποχική εργασία, οι δύο χώρες δεν εμφανίζονται έτοιμες να επωφεληθούν από την ευελιξία και τη δυναμική της γεωγραφικής κινητικότητας του αλβανικού εργατικού δυναμικού. Παρά το γεγονός ότι η κυκλική μετανάστευση λαμβάνει χώρα κυρίως μέσω ανεπίσημων διαύλων και εκτός του θεσμικού πλαισίου που καθορίζεται από τις σχετικές διακρατικές συμφωνίες, η μεταναστευτική πολιτική στις αμφότερες χώρες παραμένει παγιωμένη σε ένα διχοτομικό δίλημμα προσωρινής έναντι μόνιμης μετανάστευσης. Επιπλέον, μετά την απελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων για τους Αλβανούς πολίτες, η διαδικασία της μετάκλησης/πρόσκλησης Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα είναι *de facto* ανενεργή. Στην πράξη, ωστόσο, μια νέα μορφή παρατυπίας έχει κάνει την εμφάνισή της, εκείνη της μη-νόμιμης εποχικής κυκλικής απασχόλησης αλβανών μεταναστών που εισέρχονται νόμιμα στην Ελλάδα.

Από την άλλη, σε περιόδους βαθιάς οικονομικής ύφεσης, μείωσης μισθών και υψηλής ανεργίας το να είναι κανείς κάτοχος διετής άδειας διαμονής στην Ελλάδα, καθιστά την ανανέωσή της ένα δύσκολο αν όχι ακατόρθωτο εγχείρημα. Έτσι, σχεδόν μετά από μια δεκαετία μεγάλης προσπάθειας και αγωνίας για να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις τόσο της διοίκησης όσο και των εργοδοτών προκειμένου να εξασφαλίσουν τη νόμιμη παραμονή τους, πολλοί αλβανοί μετανάστες έχουν εκπέσει της νομιμότητας.

Το 2010, η νεοεκλεγείσα ελληνική κυβέρνηση (ΠΑΣΟΚ) έκανε μια πολλά υποσχόμενη αρχή στον τομέα της μετανάστευσης, της ένταξης και του ασύλου. Οι βασικές προτεραιότητές της επικεντρώθηκαν στην καλύτερη διαχείριση των μη-νόμιμων μεταναστών και στην προώθηση της κοινωνικής τους ένταξης. Ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτέλεσε και η ψήφιση του νόμου για την ιθαγένεια (3838/2010) με τίτλο «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» το οποίο έτυχε θερμής υποδοχής και θεωρήθηκε δείγμα των σοβαρών προθέσεων της κυβέρνησης για αλλαγή πολιτικής (Maroukis and Gemi, 2013). Ωστόσο, στην πράξη, η εφαρμογή του νόμου απέτυχε να δώσει λύση στο ζήτημα της πολιτογράφησης των μεταναστών και των παιδιών τους που έχουν γεννηθεί ή/και έχουν ολοκληρώσει τη βασική τους εκπαίδευση στην Ελλάδα, καθώς ο αριθμός εκείνων που επωφελήθηκαν από τις σχετικές διατάξεις εμφανίζεται εξαιρετικά περιορισμένος.

Ακόμη, οι τροποποιήσεις της σχετικής νομοθεσίας με στόχο να αποτραπεί η από-νομιμοποίηση των μεταναστών και των οικογενειών τους που είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στην Ελλάδα, δεν μπόρεσαν να ανακόψουν τις ραγδαίες επιπτώσεις που επέφερε η οικονομική κρίση. Η ενσωμάτωση τριών νέων διατάξεων προσέβλεπε στον περιορισμό του φαινομένου της από-νομιμοποίησης τόσο για τις μετανάστριες που έχουν στην κατοχή τους άδειες διαμονής για οικογενειακή επανένωση και των οποίων οι σύζυγοι είναι άνεργοι, όσο και για τη δεύτερη γενιά μετά την ενηλικίωσή τους. Συγκεκριμένα,

⁶ <http://metoikos.eu.eu>

- οι μετανάστριες που διαμένουν στην Ελλάδα πάνω από πέντε χρόνια στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης τους δίνετε η δυνατότητα απόκτησης αυτοτελούς άδεια διαμονής (άρθρο 60 του Ν.3386/2005 τροποποιήθηκε με το άρθρο 45 του Ν..3731/2008).
- για την κατηγορία των μεταναστών που έχουν εκπέσει της νομιμότητας αλλά έχουν τη δυνατότητα να αποδείξουν τη μακρόχρονη παρουσία και τους ισχυρούς δεσμούς τους με τη χώρα, μπορεί κατ'εξαιρεση να τους χορηγηθεί ετήσια άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς-εξαιρετικούς λόγους (άρθ. 42, Ν.3907/2011).
- η εισαγωγή του "εργοσήμου" (με το άρθρο 20 του Ν. 3863/2010) ως μια ενιαία μέθοδος για την καταβολή των μισθών και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των περιστασιακά εργαζομένων που απασχολούνται στον οικιακό τομέα, προσέφερε τη δυνατότητα νομιμοποίησης της αδήλωτης εργασίας (Maroukis and Gemi, 2013).

Στην πράξη, όμως, η εφαρμογή των παραπάνω νομικών διατάξεων δεν προσέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, ο αριθμός των αδειών διαμονής για ανθρωπιστικούς και εξαιρετικούς λόγους σημείωσε μείωση από το 2010 και έπειτα (ΥΠΕΣ, 2011). Επίσης, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) με την απόφαση 460/2013 κήρυξε αντισυνταγματικές δύο θεμελιώδεις διατάξεις του νόμου για την ιθαγένεια (3838/2010), δηλαδή τη διάταξη αναφορικά με την πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια για τη δεύτερη γενιά των μεταναστών και του δικαιώματος ψήφου σε τοπικό επίπεδο για τους επί μακρόν διαμένοντες μετανάστες πρώτης γενιάς. Σύμφωνα με τη σχετική απόφαση, το δικαίωμα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» επιφυλάσσεται μόνο στους Έλληνες πολίτες και δεν μπορεί να επεκταθεί και στους μη έχοντες την ιδιότητα αυτή, χωρίς αναθεώρηση της σχετικής διάταξης του Συντάγματος. Αναφορικά με την απόδοση της ιδιότητας του πολίτη στη δεύτερη γενιά, στη σχετική απόφαση επισημαίνεται ότι η πολιτογράφηση που προβλέπει ο Ν. 3838/2010 γίνεται με βάση αμιγώς τυπικές προϋποθέσεις⁷ και χωρίς να γίνεται εξατομικευμένη κρίση για τη συνδρομή της ουσιαστικής προϋπόθεσης του δεσμού προς το ελληνικό έθνος του αλλοδαπού εκείνου που υποβάλλει αίτηση πολιτογράφησης.

Προφανώς, το ανώτατο δικαστήριο της χώρας (ΣτΕ) επέλεξε μία εκδοχή που επαναφέρει την αρχή του δίκαιου του αίματος, αγνοώντας επιμελώς το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει *de facto* μετατραπεί σε μια πολύ-πολιτισμική χώρα. Ακόμη, η εξέλιξη αυτή αντιβαίνει το πνεύμα που έχει διαμορφωθεί πρόσφατα σε επίπεδο Ε.Ε. όσον αφορά στην επί μακρόν διαμονή και στην πολιτική συμμετοχή ως βασικές προϋποθέσεις που διατρέχουν το δίκαιο της ιθαγένειας. Πρόκειται, αναμφισβήτητα, για μια εξαιρετικά αρνητική εξέλιξη, καθώς η απόφαση αυτή για ένα ζήτημα που αφορά τον πυρήνα της συγκρότησης της πολιτικής κοινότητας, εγγράφεται σε μια γενικότερη τάση ριζοσπαστικοποίησης της κοινωνικοπολιτικής ζωής και της παραίτησης της πολιτείας από τις θεμελιώδους αξίες της δημοκρατίας. Επιπλέον, οι αρνητικές νομοθετικές εξελίξεις σε συνδυασμό με τα κρούσματα βιαιοτήτων και της ρητορικής μίσους κατά των μεταναστών έχουν οδηγήσει την ελληνική μεταναστευτική πολιτική σε ένα οπισθοδρομικό αδιέξοδο (Triandafyllidou and Ambrosini, 2011).

2.3. Αλβανική Μετανάστευση: ο φαύλος κύκλος της παρατυπίας

Η μετανάστευση των Αλβανών στην Ελλάδα είναι η πολυπληθέστερη όλων των χωρών. Επιπλέον, οι Αλβανοί αποτελούν τη μεγαλύτερη μεταναστευτική κοινότητα στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την *peoplemovin*⁸ ο αριθμός των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα για το 2010 εκτιμάται ότι έφτασε τους 676.846 άτομα. Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (4ο τρίμηνο 2011) υπολογίζει των αριθμό τους σε περίπου 449.706 άτομα, το οποίο αντιπροσωπεύει το 57% του συνολικού πληθυσμού των μεταναστών (790.431 στο σύνολο) στη χώρα και το 5% του συνολικού ελληνικού πληθυσμού (Triandafyllidou and Marouf, 2012).

⁷ χρόνος νόμιμης διαμονής του αιτούντος αλλοδαπού ή της οικογένειάς του, φοίτηση σε ελληνικό σχολείο επί ορισμένο χρόνο, ανυπαρξία καταδίκης για ορισμένα σοβαρά ποινικά αδικήματα

⁸ source: <http://peoplemov.in/>

Θα πρέπει να διευκρινιστεί, ωστόσο, ότι υπάρχουν δύο κατηγορίες Αλβανών πολιτών που διαμένουν στην Ελλάδα, οι αλλογενείς και οι ομογενείς Αλβανοί πολίτες. Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από Έλληνες ομογενείς που ανήκουν στην ελληνική μειονότητα στη χώρα. Ως εκ τούτου, το καθεστώς τους ρυθμίζεται στο πλαίσιο ειδικών διατάξεων που τους επιτρέπουν να απολαμβάνουν σχεδόν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες πολίτες. Συγκεκριμένα, το σχετικό νομικό καθεστώς προβλέπει τη χορήγηση Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς (Ε.Δ.Τ.Ο) που εκδίδεται από την Ελληνική Αστυνομία και ο αριθμός τους δεν καταχωρείται στη βάση δεδομένων αδειών διαμονής του Υπουργείου Εσωτερικών. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σημαντική μείωση του αριθμού κατόχων Ε.Δ.Τ.Ο. το οποίο από 197.000 το Δεκέμβριο του 2009 μειώθηκε σε 6.509 άτομα το Δεκέμβριο του 2011 (Triandafyllidou and Marouf, 2012).

Οι εξελίξεις αυτές σχετίζονται με την πρόσφατη αλλαγή της πολιτικής στάσης της Ελλάδας σε σχέση τόσο με τους Αλβανούς πολίτες ελληνικής εθνικότητας όσο και με το Αλβανικό κράτος. Συγκεκριμένα, από το 2007 και έπειτα η Ελληνική κυβέρνηση έδωσε ισχυρά κίνητρα στους κατόχους Ε.Δ.Τ.Ο. ώστε να γίνουν Έλληνες πολίτες. Η διαδικασία αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μεταβολή προς τα κάτω του συνολικού αριθμού χορηγήσεων Ε.Δ.Τ.Ο.. Συγχρόνως, το Ελληνικό Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και η Ελληνική Αστυνομία σε συνεργασία με το Αλβανικό Υπουργείο Εσωτερικών - κατόπιν καταγγελιών για πλαστογράφηση των σχετικών εγγράφων - εκκίνησαν μια επιχείρηση ηλεκτρονικής διασταύρωσης και επαλήθευσης των προσωπικών δεδομένων και της ελληνικής εθνοτικής καταγωγής των κατόχων του Ε.Δ.Τ.Ο.

Αναφορικά με την κατηγορία των αλλογενών Αλβανών πολιτών, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η συντριπτική πλειοψηφία τους εισήλθε στην Ελλάδα ακολουθώντας μη-νόμιμες μεταναστευτικές διαδρομές. Δύο δεκαετίες μετά, οι παράτυποι Αλβανοί εξακολουθούν να είναι η μεγαλύτερη μη-νόμιμη μεταναστευτική ομάδα αντιπροσωπεύοντας το 34% περίπου του συνόλου των παράτυπων μεταναστών στη χώρα (Maroukis, 2008).

Οι ιστορικοί δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών, η γεωγραφική εγγύτητα και η ευκολία στη διέλευση των συνόρων ήταν οι κύριοι παράγοντες που ανέδειξαν την Ελλάδα ως τη βασική χώρα προορισμού της πλειονότητας των αλβανικών μεταναστευτικών εκροών. Η αναλογία παράτυπης-νόμιμης μετανάστευσης ήταν εξαιρετικά υψηλή υπέρ της πρώτης, κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Barjaba and King 2005). Το 1997, υπολογίζεται ότι η αναλογία αυτή ήταν 40 παράτυποι Αλβανοί μετανάστες προς ένα νόμιμο, ενώ στην Ιταλία το ποσοστό αυτό ήταν δύο παράτυποι προς ένα νόμιμο αλβανό μετανάστη (Vullnetari, 2007). Προς το τέλος της δεκαετίας του 1990, η σχετική αναλογία περιορίστηκε στο περίπου ένα προς ένα και αυτό προήλθε ως αποτέλεσμα του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης που εφήρμοσε το Ελληνικό κράτος (Π.Δ. 1997) (Barjaba 2000, 2003).

Ωστόσο, η ισορροπία μεταξύ παράτυπης και νόμιμης μετανάστευσης ήταν ανέκαθεν εξαιρετικά εύθραυστη, καθώς οι μετανάστες θα μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να εκπέσουν της νομιμότητας κυρίως λόγω της μικρής διάρκειας ισχύος των περισσότερων αδειών διαμονής, της άτυπης εποχικής απασχόλησης, των γραφειοκρατικών εμποδίων και καθυστερήσεων καθώς και της «ειδικής μεταχείρισης και διαφθοράς» κατά τη διαδικασία της έκδοσης ή/και ανανέωσης των εγγράφων διαμονής (Barjaba και King, 2005).

Εν τω μεταξύ, η έντονη παράτυπη φύση της Αλβανικής μετανάστευσης κατά τη δεκαετία του 1990 συνοδεύτηκε και από ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο, εκείνο της προσωρινής και κυκλικής κινητικότητας η οποία διευκολύνθηκε από τη γεωγραφική εγγύτητα, ιδίως σε σχέση με τις κοινότητες γύρω από τις παραμεθόριες περιοχές με την Ελλάδα (Vullnetari, 2007:40). Συνεπώς, οι μεταναστευτικές ροές των Αλβανών στην Ελλάδα καθ' όλη τη δεκαετία του 1990 ήταν προσωρινές και κυρίως παράτυπες.

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, το μεγαλύτερο μέρος αυτής της παράτυπης μεταναστευτικής κινητικότητας και εργασίας εξελίχθηκε σε μόνιμη εγκατάσταση. Αυτό οφείλεται κυρίως στις διαδικασίες νομιμοποίησης που θεσπίστηκαν για πρώτη φορά το 1998 και καθόρισαν τις απαιτήσεις του ελληνικού κράτους για την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών, προκειμένου να αποδειχθεί η νόμιμη απασχόληση ως προϋπόθεση για την έκδοση/ανανέωση της άδειας διαμονής (Maroukis and Gemi, 2011). Στην πραγματικότητα, τα διαδοχικά προγράμματα νομιμοποίησης (1998, 2001, 2005 και 2007) έδωσαν στους Αλβανούς μετανάστες την ευκαιρία να εγκατασταθούν νόμιμα και μόνιμα, να ταξιδεύουν με νόμιμο τρόπο και φέρουν τις οικογένειές τους την

Ελλάδα το πλαίσιο της οικογενειακής συνένωσης (Labrianidis and Lyberakis, 2011; Lyberakis and Maroukis, 2005; Maroukis and Gemi, 2013).

Μια σειρά από μελέτες έχουν δείξει ότι προς το τέλος του 2000 οι περισσότεροι Αλβανοί διέμεναν νόμιμα στην Ελλάδα (Maroukis, 2009, Maroukis and Gemi, 2013). Η εξέλιξη αυτή θα μπορούσε επίσης να επιβεβαιωθεί και από το γεγονός ότι οι Αλβανοί μετανάστες που διέμεναν νόμιμα Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το περίπου 65% του νόμιμου αλλοδαπού πληθυσμού στη χώρα (Πίνακας II). Ωστόσο, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η συρρίκνωση του κατασκευαστικού κλάδου στην Ελλάδα, αποτελούν τις βασικές αιτίες που ερμηνεύουν την τάση επιστροφής στην Αλβανία το τελευταίο διάστημα. Επομένως, η οικονομική κρίση επιτάχυνε αυτή τη διαδικασία και πολλοί μετανάστες έκαναν χρήση των οικογενειακών και κοινωνικών δικτύων για εξεύρεση εργασίας πίσω στην Αλβανία, διατηρώντας παράλληλα το νόμιμο καθεστώς διαμονής την Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά, οι Αλβανοί μετανάστες χωρίς κάποιο νομιμοποιητικό έγγραφο είχαν τη δυνατότητα να μετακινηθούν μεταξύ των δύο χωρών μόνο σε περίπτωση που είχαν προσκληθεί από τους εργοδότες για εποχιακή ή προσωρινή εργασία μέσω του συστήματος *μετάκλησης*, όπως συζητήθηκε παραπάνω. Στο πλαίσιο εφαρμογής αυτής της διάταξης, οι πρώην παράτυποι μετανάστες ακολούθησαν ένα πιο σταθερό κυκλικό μοντέλο μεταναστευτικής κινητικότητας. Συνεπώς, εφόσον η επιλογή της νόμιμης εισόδου και διαμονής ήταν προσιτή, ο αριθμός της παράτυπης εισόδου των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα τέθηκε εν μέρει υπό έλεγχο (Maroukis, 2008).

Ωστόσο, η παράτυπη κυκλική κινητικότητα των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα. Η μελέτη των Μαρούκη και Γκέμι (2013) έδειξε ότι ένας από τους τύπους της κυκλικής μετανάστευσης είναι και η παράτυπη κυκλικότητα, η οποία μέχρι το τέλος του 2010 περιελάμβανε δύο κατηγορίες μεταναστών. Η πρώτη αφορά νέους Αλβανούς που καταφθάνουν παράτυπα στην Ελλάδα για να εργαστούν στον τομέα της γεωργίας στη Βόρεια Ελλάδα και οι οποίοι δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν τη σχετική θεώρηση εισόδου για εποχική εργασία/μετάκληση. Η δεύτερη κατηγορία σχετίζεται με την ομάδα που μεταναστεύει περισσότερο από μια δεκαετία και η οποία δεν μπορεί να εισέλθει στην Ελλάδα με νόμιμο τρόπο. Αυτοί είναι συνήθως μεσήλικες άνδρες που δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν άδεια διαμονής κατά τη διάρκεια των τελευταίων προγραμμάτων νομιμοποίησης και οι οποίοι βρίσκονται ακόμα σε ανάγκη να καλύψουν τα πιεστικά οικονομικά έξοδα των οικογενειών τους.

Όταν επιστρέφουν στην Αλβανία εργάζονται συνήθως σε μικρής κλίμακας οικογενειακά αγροκτήματα ή είναι άνεργοι. Ορισμένοι εξ αυτών μπορεί να είναι άτομα που κάποια στιγμή απελάθηκαν στην Αλβανία και τα ονόματά τους βρίσκονται καταχωρημένα στον «κατάλογο των ανεπιθύμητων» για τους οποίους η είσοδος στη χώρα απαγορεύεται για ένα χρονικό διάστημα ορισμένων ετών. Ωστόσο, δεδομένου ότι είναι ακριβό και επικίνδυνο να μετακινείται κανείς παράτυπα μπρος-πίσω για εποχική εργασία, είναι πιθανότερο ορισμένοι να προτιμάνε την επιμήκυνση του κύκλου της παραμονής τους στην Ελλάδα.

Από το 2000 και έπειτα λόγω των προγραμμάτων νομιμοποίησης, της εφαρμογής της μακρόχρονης άδειας διαμονής (το 2007), της απελευθέρωσης τους καθεστώτος θεωρήσεων εισόδου (2010) και των αυστηρών ελέγχων και στις δύο πλευρές των συνόρων, οι παράτυπες μετακινήσεις έχουν μειωθεί. Ωστόσο, η προσωρινή μετανάστευση για εποχική εργασία στην άτυπη οικονομία αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές μορφές «τροφοδότησης» της παράτυπης κινητικότητας των Αλβανών στην Ελλάδα, ιδιαίτερα για εκείνους που δεν έχουν πρόσβαση ή αδυνατούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στην απόκτηση της άδειας διαμονής και εργασίας στη χώρα.

2.3.1. Νέες παράτυπες τάσεις και οικονομική κρίση στην Ελλάδα

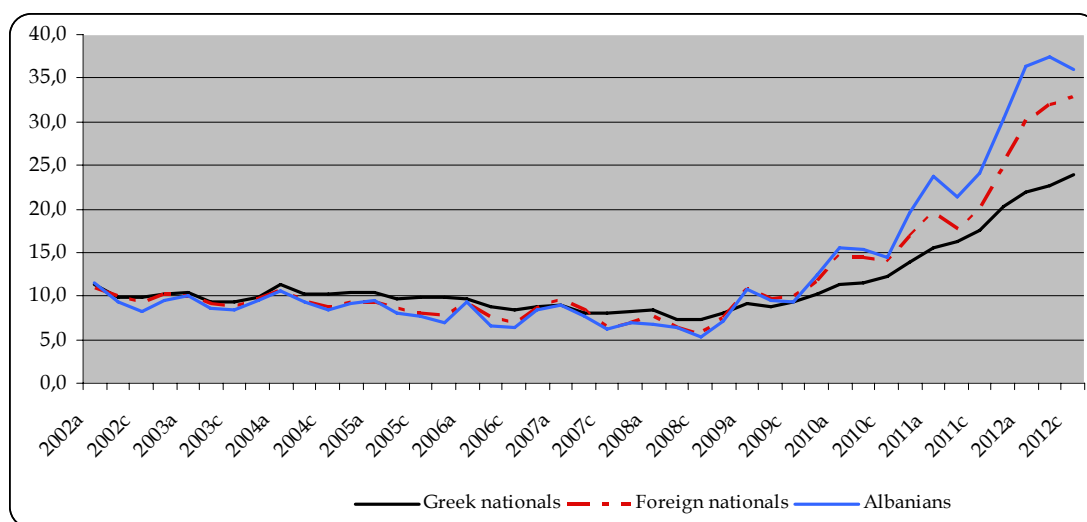
Το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και τα αυστηρά μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν έχουν αλλάξει δραματικά τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στη χώρα, επηρεάζοντας συνεπώς και τη ζωή των μεταναστών. Ο αντίκτυπος της κρίσης στους εργαζόμενους μετανάστες ως η πιο ευάλωτη κοινωνική ομάδα, είναι πολύπλευρος και σε μεγάλο βαθμό συνυφασμένος με τα συστημικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσης στην Ελλάδα (Maroukis, 2008).

Στην πραγματικότητα, η κρίση έχει επηρεάσει εντονότερα εκείνους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας όπου απασχολούνταν επί το πλείστον το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό (όπως ο κατασκευαστικός τομέας) με το επίπεδο ανεργίας τους να έχει αυξηθεί σημαντικά από το 2008 και έπειτα (OECD, 2012). Παράλληλα, τα διαθέσιμα στοιχεία ερευνών αναφέρονται σε νόμιμους μετανάστες που χάνουν το νομικό καθεστώς και γίνονται παράτυποι λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας, η οποία εκτιμάται ότι έφθασε το 36% για το τρίτο τρίμηνο του 2012 (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 2012γ).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού που διεξάγεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), ο πληθυσμός των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα έχει σημειώσει μείωση από τις αρχές του 2010 και μετά, για πρώτη φορά στα τελευταία είκοσι χρόνια.

Τα τελευταία στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (Διάγραμμα 1) ανεβάζουν το ποσοστό ανεργίας στο 18,2% τον Ιούλιο του 2011, αυξημένο δηλαδή κατά 6% σε διάστημα μόλις ενός έτους, και με αφητηρία το 2009, το ποσοστό ανεργίας των μη κοινοτικών μεταναστών - και των Αλβανών κυρίως - εμφανίζεται κατά πολύ υψηλότερο από εκείνο των Ελλήνων υπηκόων.

Διάγραμμα 1: Διακυμάνσεις της ανεργίας 2002-2012 (ΕΕΔ)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή 2012, στοιχεία κατόπιν αιτήματος

Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι δύσκολο για τους Αλβανούς μετανάστες να βρουν εργασία και να εξαγοράσουν τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που απαιτούνται προκειμένου να ανανεώσουν την άδεια διαμονής τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ότι πολλοί μετανάστες να βρίσκονται εκτεθειμένοι σε μια αντίστροφη διαδικασία από-νομιμοποίησης. Εκείνοι που είναι άνεργοι ή αδυνατούν να αποκτήσουν μια επί μακρόν άδεια διαμονής, είναι συχνά αφημένοι στη μοίρα τους, και αυτό παρά το γεγονός ότι βρίσκονται στη χώρα για περισσότερο από 15 χρόνια και τα παιδιά τους έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα.

Εάν ρίξουμε μια ματιά στη βάση δεδομένων των αδειών διαμονής του Υπουργείου Εσωτερικών θα διαπιστώσουμε ότι το Δεκέμβριο του 2012 υπήρχαν 300.839 Αλβανοί κάτοχοι αδειών διαμονής από ένα σύνολο 440.118 εγγεγραμμένων αλλοδαπών στην εν λόγω βάση (Πίνακας II).

Πίνακας II: Χορηγηθείσες Άδειες Διαμονής 2005-2012

Έτος	Υπηκοότητα					
	Αλβανοί	%	Άλλες υπηκοότητες	%	Σύνολο αλλοδαπού πληθυσμού	%
2005	301.622	67	150.497	33	452.119	100
2006	375.053	68	172.454	32	547.507	100
2007	408.431	69	180.655	31	589.086	100
2008	414.153	70	178.473	30	592.626	100
2009	429.683	70	181.126	30	610.809	100
2010	419.188	70	177.053	30	596.241	100
2011	406.993	70	175.119	30	582.112	100
2012	300.839	68	139.279	32	440.118	100

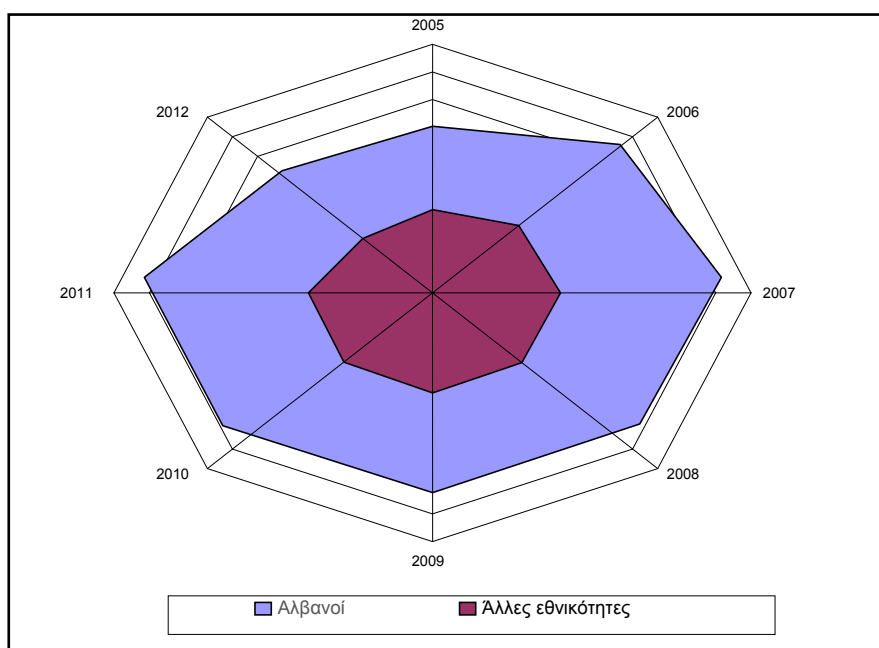
Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, 2012, στοιχεία κατόπιν αιτήματος

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των αδειών διαμονής που έχουν εκδοθεί ποτέ στους Αλβανούς μετανάστες είναι το 2009 (429.683), ενώ το 2012 ο αριθμός τους έφθασε στο χαμηλότερο επίπεδο (300.839). Σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη, ο αριθμός των νόμιμων Αλβανών μεταναστών μειώθηκε σταδιακά στο σύνολο του μεταναστευτικού αποθέματος το 2010 και το 2011. Τα στοιχεία για το 2012 (300.839) εμφανίζουν μείωση του Αλβανικού μεταναστευτικού πληθυσμού κατά 128.191 άτομα σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

Η πτώση του αριθμού των νόμιμων Αλβανών μεταναστών δεν μπορεί να βρει οποιαδήποτε λογική εξήγηση ή να αποδίδεται στον αριθμό των Αλβανών που απέκτησαν την ελληνική υπηκοότητα (Ν. 3838/2010). Σύμφωνα με ένα πρόσφατο δελτίο τύπου του Υπουργείου Εσωτερικών (14/3/2013), μόνο 7.791 Αλβανοί πολίτες (δεύτερης γενιάς) από ένα σύνολο 10.145 αλλοδαπών, έχουν πολιτογραφηθεί Έλληνες, κατά το χρονικό διάστημα από 20/3/2010 - 22/08/2012. Επομένως, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η μείωση του αριθμού των νόμιμων Αλβανών μεταναστών αφορά την κατηγορία εκείνων που έχουν εκπέσει της νομιμότητας και βρίσκονται πλέον σε παράτυπο καθεστώς. Ορισμένοι, ωστόσο, αν και μπορεί να έχουν εκπέσει της νομιμότητας, εξακολουθούν να διαμένουν στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 2: Διακυμάνσεις της νόμιμης μετανάστευσης των Αλβανών 2005-2012

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, 2012, επεξεργασία της συγγραφέως

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε το πώς ο «χάρτης» των κατηγοριών αδειών διαμονής έχει σχεδόν ανατραπεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο ετών. Όπως διαφαίνεται στον Πίνακα III, υπάρχει μια μικρή αύξηση στις κατηγορίες των επί μακρόν αδειών διαμονής, ιδίως εκείνων της 10-ετούς διάρκειας και της άδειας επί μακρόν διαμένοντος, ενώ ο αριθμός νέων αδειών που εκδίδονται για εξαρτημένη και ανεξάρτητη εργασία είναι μηδενικός

Πίνακας III: Επί μακρόν και προσωρινές χορηγηθείσες άδειες διαμονής

Κατηγορία	2010	2011	2012
Αορίστου χρόνου	22.174	22.141	22.099
(Ν.3386/05, άρθρο 91, παρ.2)	23.333	28.295	49.780
10-ετούς διάρκειας	267	442	578
Επί μακρόν διαμένοντος	1758	3	0
(Ν.3731/08, άρθρο 40, παρ.7)	41	0	0

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών, στοιχεία κατόπιν αιτήματος

Αναμφίβολα, η σχετικά πρόσφατη εφαρμογή ειδικών διατάξεων από την Ελληνική κυβέρνηση για τη χορήγηση επί μακρόν αδειών διαμονής (αν και με σημαντική καθυστέρηση), έδωσε στους Αλβανούς μετανάστες τη δυνατότητα επιστροφής στην Αλβανία ή μετακίνησης σε άλλη χώρα (εντός της ζώνης Σένγκεν), διατηρώντας ανοικτή την εναλλακτική επιστροφής στην Ελλάδα σε περίπτωση διαθέσιμης εργασίας. Αντίθετα, οι Αλβανοί μετανάστες που έχουν στην κατοχή τους προσωρινές άδειες διαμονής αντιμετωπίζουν πραγματική δυσκολία για την ανανέωσή τους, λόγω της ανεργίας και οικονομικών δυσκολιών στην Ελλάδα. Η απελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων μεταξύ Ε.Ε. και Αλβανίας, η οποία δίνει τη δυνατότητα προσωρινής διαμονής (3 μήνες) και άτυπης εποχικής εργασίας, δεν προβλέπει κανένα άλλο δικαίωμα στην απασχόληση.

Αξίζει να σημειωθεί πως η δραματική μείωση άνω του 50% των αδειών διαμονής για λόγους απασχόλησης το 2012 (Πίνακας IV), αφενός, και η μικρή αύξηση των αδειών διαμονής για Άλλο λόγο, αφετέρου, θα μπορούσε να βρει ένα λογικό επιχείρημα στην αύξηση του αριθμού των επί μακρών αδειών διαμονής..

Πίνακας IV: Χορηγηθείσες Άδειες Διαμονής Αλβανών μεταναστών 2010- 2012

Κατηγορία	2010	2011	2012
Απασχόληση	146.835	133.912	66.997
Σπουδές	3.728	4.219	3.599
Άλλο	69.392	75.806	93.427
Οικογενειακή συνένωση	199.233	193.056	136.816
Σύνολο	419.188	406.993	300.839

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών 2012, στοιχεία κατόπιν αιτήματος

Επιπλέον, η μείωση των αδειών διαμονής για οικογενειακή επανένωση κατά 31% το 2012 σε σύγκριση με το 2010, επιβεβαιώνει τα εμπειρικά ευρήματα του ερευνητικού προγράμματος IRMA. Ειδικότερα όπως ένας από τους βασικούς πληροφοριοδότες σημειώνει:

“...πολλοί άνδρες μετανάστες κατάφεραν να φέρουν ή να νομιμοποιήσουν αργότερα στο χρόνο τις συζύγους τους, κάνοντας χρήση του καθεστώτος για οικογενειακή επανένωση των οικογενειών και των παιδιών τους που γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Τώρα που το εισόδημα έχει μειωθεί δραματικά, δεν μπορούν να ανανεώσουν την άδεια διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης και πολλές γυναίκες μετανάστριες έχουν αυτόματα γίνει παράτυπες» (Συνέντευξη αρ. 6).

Υπό αυτές τις συνθήκες, οι Αλβανοί μετανάστες - άνδρες και γυναίκες – μπορούν να χάσουν το νομικό καθεστώς τους, ανά πάσα στιγμή, εάν οι ίδιοι ή οι σύζυγοί τους είναι άνεργοι και χωρίς το απαιτούμενο εισόδημα για μια ορισμένη χρονική περίοδο. Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρεται σε μια συνέντευξη:

«Το ύψος του απαιτούμενου εισοδήματος είναι ανεδαφικό... δηλαδή όταν ζητά 10,200 ευρώ να εμφανιστεί ως οικογενειακό εισόδημα για να μπορεί ο αλλοδαπός να έχει δικαίωμα να έχει τη σύζυγο του, στα σημερινά δεδομένα της Ελλάδας αυτός θα πρέπει να είναι πλούχιοντας. Ούτε οι μισοί έλληνες δεν βγάζουν αυτό το ποσό το χρόνο. Ποίος παίρνει 1.000 ευρώ το μήνα;» (Συνέντευξη αρ.14).

Επομένως, πολλοί αναγκάζονται να αποδέχονται οποιαδήποτε εργασία, εφόσον υφίσταται, με χαμηλότερο μισθό και χωρίς παροχές κοινωνικής ασφάλισης. Σε ορισμένες τέτοιες περιπτώσεις, είναι οι ίδιοι που πληρώνουν τις ασφαλιστικές εισφορές ώστε να μη εκπέσουν της νομιμότητας οι ίδιοι και τα μέλη των οικογενειών τους.

Μια σαφέστερη εικόνα για την κατάσταση της απασχόλησης των Αλβανών μεταναστών υπό το καθεστώς εξαρτημένης εργασίας δίνουν τα στοιχεία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ, 2012). Τον Ιούνιο του 2012, οι Αλβανοί μετανάστες εκπροσωπούσαν το 5,4% του συνόλου των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ και σχεδόν το ήμισυ του συνόλου των ασφαλισμένων αλλοδαπών (Πίνακας V)..

Πίνακας V: Το ποσοστό ασφαλισμένων στο ΙΚΑ 2007-2012

Υπηκοότητα	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ελληνική	86.3	86.3	86.65	86.6	87.6	89.5
Αλβανική	7.3	7.3	6.9	6.7	6.1	5.4
Άλλη	6.4	6.4	6.45	6.7	6.3	5.1
Σύνολο	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), 2012

Σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη, ο αριθμός των ασφαλισμένων Αλβανών μεταναστών μειώθηκε σταδιακά το 2010 και το 2011 με τα στοιχεία για το 2012 να ανέρχονται σε 5,4%, σημειώνοντας μείωση κατά 2% σε σύγκριση με το 2007. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει βαθύτερα τον κατασκευαστικό τομέα, όπου οι Αλβανοί μετανάστες απασχολούνται επί το πλείστον.

Σαφέστερη απόδειξη της κατάστασης της απασχόλησης των Αλβανών μεταναστών στον τομέα των κατασκευών δίνεται από το ΙΚΑ. Σύμφωνα με αυτόν, το 2007, περίπου το 50% των ασφαλισμένων Αλβανών μεταναστών με το ΙΚΑ απασχολούνταν σε «κατασκευές» και μόνο το 16% στη "μεταποίηση". Το 2011, μόνο το 22,5% των Αλβανών εργαζόταν στον τομέα των κατασκευών και το υπόλοιπο κυρίως στον τομέα του τουρισμού, και οι υπόλοιποι στη "μεταποίηση".

Για το πρώτο εξάμηνο του 2012, ο μέσος όρος απασχόλησης των Αλβανών στον κατασκευαστικό τομέα δεν ξεπερνά το 20%. Σίγουρα, ο συνολικός αριθμός των παράτυπων Αλβανών μεταναστών δεν μπορεί να υπολογιστεί με βάση αυτά τα δεδομένα και μόνο. Εκτός αυτού, οι παραπάνω αριθμοί δεν αποτελούν ένδειξη μίας πραγματικής εκροής, αλλά μάλλον μιας ισχυρής τάση από-νομιμοποίησης που λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Ωστόσο, η ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων που προέρχονται από δημόσιους φορείς οι οποίοι εμπλέκονται στη διαχείριση της μετανάστευσης μας επιτρέπει να κατασκευάζουμε την πραγματική εικόνα όσον αφορά στο νόμιμο πληθυσμό των Αλβανών και να στοιχειοθετήσουμε περαιτέρω της υπόθεση της παράτυπης μετανάστευσης.

2.3.2. Εκτιμήσεις για το μέγεθος της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης

Υπό το φως των νέων εξελίξεων, το ερώτημα που τίθεται είναι πόσοι παράτυποι Αλβανοί μετανάστες είναι στην Ελλάδα. Αυτή είναι, πράγματι, μια δύσκολη «εξίσωση» για να λυθεί κατάλληλα, διότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να εξαχθούν αξιόπιστες εκτιμήσεις για το μέγεθος των παράτυπων μεταναστών και της παράνομης εργασίας στη βάση των επίσημων στοιχείων. Εν τω μεταξύ, ακαδημαϊκοί εμπειρογνώμονες και αντίστοιχες μελέτες παραθέτουν διαφορετικές εκτιμήσεις αναφορικά με το μέγεθος της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Αυτό σχετίζεται πιθανώς με τη φύση του ίδιου του φαινομένου και τις διαφορετικές μεθόδους που εφαρμόζονται σε σχέση με την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων. Επιπλέον, η περιορισμένη συλλογή δεδομένων, καθώς και η απουσία ενός ενιαίου συνόλου βάσης δεδομένων, προσθέτει σοβαρό εμπόδιο στον υπολογισμό του πραγματικού αποθέματος παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα.

Το 2008, μια έρευνα που διεξήχθη από το Ι.ΜΕ.ΠΟ. με στόχο τον υπολογισμό του πληθυσμού των παράτυπων Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα, ζήτησε από τους εκπροσώπους τριάντα οκτώ (38) Αλβανικές μεταναστευτικές οργανώσεις να κάνουν μια εκτίμηση του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα και ειδικότερα εκείνου του παράτυπου. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, ο συνολικός αριθμός των μεταναστών υπολογίζεται σε 819.000, ενώ οι παράτυποι εκτιμάται να είναι 226.000 άτομα. Ένα ενδιαφέρον συμπέρασμα που προέκυψε από την έρευνα ήταν ότι οι παράτυποι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα δεν είναι κατ' ανάγκη μόνιμοι κάτοικοι. Θα μπορούσαν να έρχονται στην Ελλάδα σε περιοδική βάση, όταν η οικονομική δραστηριότητα είναι σε εποχή αιχμής και να φεύγουν όταν η περίοδος αυτή τελειώνει. Μάλιστα, ο

εκπρόσωπος ενός Αλβανικού σωματείου αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «οι μισοί παράτυποι Αλβανοί μετανάστες διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα, ενώ το άλλο 50% μετακινείται κυκλικά μεταξύ των δύο χωρών» (Lianos, et.al, 2008:105) .

Ακόμα, η έρευνα έδειξε ότι στην κατηγορία των μη-νόμιμων Αλβανών μεταναστών εμπλέκονται και μέλη της οικογένειας, γονείς και οι σύζυγοι των μεταναστών, οι οποίοι βρίσκονται παράτυπα στην Ελλάδα, είτε επειδή δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν άδεια εισόδου ή επειδή οι άδειές τους έχουν λήξει ή για διάφορους άλλους λόγους . Η μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το πραγματικό μέγεθος του παράτυπου μεταναστευτικού πληθυσμού κυμαίνεται μεταξύ 172.000 και 210.000 ή περίπου το 28% του πληθυσμού των μεταναστών στην Ελλάδα, με τους Αλβανούς να αποτελούν την πλειοψηφία.

Μια άλλη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος CLANDESTINO (Maroukis, 2008, επικαιροποιήθηκε το 2012) εκτιμά ότι το 30,8% είναι το ποσοστό του παράτυπου πληθυσμού ορισμένων εθνοτικών και το 33,8% του συνόλου του παράτυπου αποθέματος είναι Αλβανικής υπηκοότητας (Maroukis, 2008).

Πίνακας VI: Εκτιμήσεις του όγκου των Αλβανών παράτυπων μεταναστών

Υπηκοότητα	Χρονολογία	Εκτιμήσεις	Αναφορές
Αλβανία	2007/2011	34%	CLANDESTINO-Greece 2008/2012
	2007	28% των νομίμων διαμενόντων Αλβανών μεταναστών	ΙΜΕΠΟ 2008
	1999-2002	64%	ΚΕΠΕ 2006

Πηγή: <http://irregular-migration.hwwi.net>

Στην περίπτωση αυτή η μείωση του ποσοστού της Αλβανικής συμμετοχής στο παράτυπο μεταναστευτικό απόθεμα στην Ελλάδα εμφανίζεται αρκετά σημαντική, σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό (64%) κατά την περίοδο 1999-2002 (ΚΕΠΕ, 2006).

Οι παραπάνω μελέτες προσφέρουν μια ένδειξη των προτύπων και του μεγέθους της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών, με τη διαφορά ότι αναφέρονται ως επί το πλείστον στην περίοδο 2005-2008, όταν η κατάσταση ήταν εντελώς διαφορετική από ότι σήμερα.

Τα ετήσια στοιχεία συλλήψεων της Ελληνικής Αστυνομίας αποτελούν μια άλλη σημαντική μεταβλητή που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ως μια άμεση πηγή δεδομένων αναφορικά με τον αριθμό των παράτυπων Αλβανών μεταναστών. Τα στοιχεία για συλλήψεις Αλβανών παράτυπων μεταναστών που παρέχονται από την Ελληνική Αστυνομία δείχνουν σημαντική μείωση το 2012 κατά περίπου 75% σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη. Επίσης, κατά τα τελευταία τρία χρόνια η πλειονότητα των συλληφθέντων δεν προέρχεται από την Αλβανία όπως συνέβαινε τουλάχιστον μέχρι το 2007.

Πίνακας VII: Συλλήψεις παράτυπων Αλβανών μεταναστών την περίοδο 2002-2012

Έτος	Υπηκοότητα		Σύνολο
	Αλβανία	Άλλες Εθνικότητες	
2002	36.827	21.403	28.230
2003	35.789	15.242	51.031
2004	31.637	13.350	44.987
2005	52.132	14.219	66.351
2006	52.132	14.219	66.351
2007	66.818	45.546	112.364
2008	72.443	73.894	146.337
2009	63.563	62.582	126.145
2010	50.175	82.349	132.524
2011	11.743	87.625	99.368
2012	9.751	64.225	73.976

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία, στοιχεία κατόπιν αιτήματος

Αν και τα χερσαία σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας εξακολουθούν να είναι ένα από τα κύρια σημεία εισόδου της παράτυπης μετανάστευσης, οι ανιχνεύσεις της παράτυπης διέλευσης των εν λόγω συνόρων μειώθηκαν σημαντικά κατά 85% το 2011 (5.269/2011) σε σύγκριση με 40.250 συλλήψεις το 2009 (FRONTEX, 2012). Παρ' όλα αυτά, οι Αλβανοί παράτυποι μετανάστες εξακολουθούν να είναι η μεγαλύτερη ομάδα που απελαύνονται και επαναπατρίζονται στην Αλβανία σε σύγκριση με άλλες εθνικότητες (Υπουργείο Εσωτερικών, 2011).

Μόνο το 2010, το ποσοστό των εκτελεσθέντων απελάσεων για τους Αλβανούς πολίτες έφθασε το 96% του συνολικού αριθμού των απελαθέντων παράτυπων μεταναστών (Triandafyllidou and Ambrosini, 2011). Οι Αλβανοί μετανάστες που συλλαμβάνονται για παράτυπη είσοδο ή / και διαμονή συνήθως επιστρέφονται στην Αλβανία, στο πλαίσιο της συμφωνίας επανεισδοχής μεταξύ της Ε.Ε. και της Δημοκρατίας της Αλβανίας (RA) που τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 2006.

Πράγματι, τα στοιχεία στον Πίνακα VII αποτελούν σαφή ένδειξη ότι οι παράτυποι Αλβανοί μετανάστες που συνελήφθησαν για παράτυπη είσοδο και διαμονή την περίοδο 2006-2010 είναι η μεγαλύτερη παράτυπη μεταναστευτική ομάδα στη χώρα. Ωστόσο, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η πιθανότητα διπλής καταμέτρησης των συλληφθέντων μεταναστών θεωρείται πολύ υψηλή (Maroukis 2008). Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο επικεφαλής της Αστυνομικής Διεύθυνσης των Αλβανικών Συνόρων και Μετανάστευσης: "έχουν υπάρξει περιπτώσεις όπου οι μετανάστες έχουν μετακινηθεί εμπρός και πίσω 5 φορές μέσα σε ένα χρόνο" (Maroukis and Gemi, 2011).

Πάρα ταύτα, όπως δείχνουν τα στοιχεία για το πρώτο εξάμηνο του 2012, οι Αλβανοί δεν είναι πλέον η μεγαλύτερη παράτυπη ομάδα που συλλαμβάνεται για παράτυπη είσοδο και παραμονή στη χώρα, καθώς ο αριθμός τους έχει μειωθεί σημαντικά κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Η νέα αυτή τάση μπορεί να βρει εξήγηση σε μια σειρά από αλληλένδετους παράγοντες, όπως η απελευθέρωση του καθεστώτος θεώρησης εισόδου, η τάση επιστροφής στην Αλβανία η οποία σχετίζεται με τη διαδικασία απο-νομιμοποίησης και η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση καθώς και η κοινωνικό-πολιτική κρίση που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα. Επιπλέον, λιγότεροι Αλβανοί μετανάστες αναζητούν εργασία στην Ελλάδα, καθώς ο μεγαλύτερος τομέας όπου Αλβανοί μετανάστες συνήθως απασχολούνταν, ο κατασκευαστικός, έχει περιοριστεί δραματικά ως αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης. Σε αυτό το σημείο, θα ήταν ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι το τελευταίο διάστημα απαγορεύεται σε ορισμένες κατηγορίες Αλβανών η είσοδος στην Ελλάδα γεγονός που οφείλεται κυρίως σε ένα σήμα/ειδοποίηση στο Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις. Εκτιμάται ότι σε πολλές

περιπτώσεις, το σήμα αυτό έχει δοθεί μετά από μια προηγούμενη προσπάθεια, πριν από την απελευθέρωση της θεώρησης εισόδου, να διασχίσουν τα σύνορα με παράτυπο τρόπο (FRONTEX, 2012).

Ωστόσο, αυτά που οι μελέτες και τα διαθέσιμα στοιχεία έχουν δείξει μέχρι στιγμής είναι ότι οι παράτυποι Αλβανοί εξακολουθούν να είναι κυκλικοί μετανάστες στην Ελλάδα (Lianos, et. al. 2008; Maroukis, 2008 and 2012; Marouki and Gemi, 2011 & 2013). Η διαφορά ότι πλέον η ροή αυτή δεν αφορά στην παράτυπη είσοδο αλλά στην παράτυπη εποχική απασχόληση. Έτσι, οι Αλβανοί πολίτες εισέρχονται στην Ελλάδα για να εργαστούν παράτυπα και γενικότερα δεν διαμένουν πέραν της περιόδου των τριών μηνών που δικαιούνται να παραμείνουν στην Ελλάδα, γεγονός που δεν τους κατατάσσει στην κατηγορία των παράτυπων μεταναστών. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα διαθέσιμα δεδομένα αδυνατούν να συλλάβουν τη συνολική εικόνα των παράτυπων Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Τα ευρήματα της εμπειρικής έρευνας του IRMA όμως αποκάλυψαν πρόσθετες "παράτυπες" ομάδες Αλβανών μεταναστών, όπως οι από-νομιμοποιημένοι κάτοχοι της 2-ετούς άδειας διαμονής για παροχή εξαρτημένης εργασίας ή / και της ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας, οι γυναίκες κάτοχοι άδειας διαμονής για την οικογένεια επανένωση των οποίων οι σύζυγοι έχουν χάσει την εργασία τους και η δεύτερη γενιά των Αλβανών μεταναστών που μετά την ενηλικίωσή τους έχασαν το δικαίωμα της άδειας παραμονής ως εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας.

3. Τυπολογία της Παράτυπης Αλβανικής Μετανάστευσης

Ποιος είναι επομένως ο παράτυπος Αλβανός μετανάστης; Υπάρχει κάποιος ορισμός που μπορεί να συλλάβει τις πολύπλευρες πτυχές καθώς και την πολύ ιδιαίτερη φύση της παράτυπης Αλβανικής μετανάστευσης σε σύγκριση με τις άλλες εθνικότητες; Στο εννοιολογικό πλαίσιο του IRMA τα αίτια της παράτυπης μετανάστευσης τοποθετούνται σε ένα επίπεδο όπου διασταυρώνεται η αναζήτηση των ανθρώπων για καλύτερες προοπτικές ζωής, η ζήτηση για φθηνό εργατικό δυναμικό και οι περιοριστικοί έλεγχοι της μετανάστευσης (Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου, 2013:16). Αν αυτή είναι η περίπτωση, τότε η συσχέτιση της μεταναστευτικής πολιτικής με τις στρατηγικές των μεταναστών στο ειδικό οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας θα μπορούσε να αποτελέσει το ερμηνευτικό πλαίσιο για την αναπαραγωγή της παρατυπίας της Αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα (Maroukis, 2008).

Ωστόσο, προκειμένου να κατανοήσουν σε βάθος το φαινόμενο αυτό, θα πρέπει να διερευνήσουμε πρώτα τους μηχανισμούς (θεσμικούς, κοινωνικούς και ατομικούς) μέσω των οποίων οι Αλβανοί μετανάστες γίνονται παράτυποι. Τα διαθέσιμα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν μια ποικιλία παράτυπων διαδρομών, μεταξύ των οποίων η μη-νόμιμη είσοδος αντιπροσωπεύει το χαμηλότερο ποσοστό των παράτυπων Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα.

Στα προηγούμενα κεφάλαια αυτής της μελέτης έχουμε ήδη αναδείξει τους επικρατέστερους τύπους της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών. Πόσο ασφαλές είναι, όμως, να υποστηρίξει κανείς ότι όλοι οι τύποι αυτοί - όπως προέκυψαν από την παρούσα μελέτη - εμπίπτουν στο θεωρητικό προσδιορισμό της παράτυπης μετανάστευσης; Η ευρύτερη θεωρητική έννοια του φαινομένου της παρατυπίας όπως αναπτύχθηκε από τους Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου (2013:17) συνεπάγεται ένα ευρύτερο φάσμα παρατυπιών, το οποίο μας έδωσε τη δυνατότητα να κατασκευάσουμε μια ανάλογη τυπολογία της Αλβανικής παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη εντόπισε τρεις τύπους παράτυπης μετανάστευσης, σύμφωνα με την παράτυπη ή τη νόμιμη διαμονή ή/και την απασχόληση στην Ελλάδα, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το επίπεδο εργασιακών δεξιοτήτων και τον τομέα απασχόλησης.

Σε παρούσα ενότητα θα αναλύσουμε τους τύπους και τα προφίλ των παράτυπων μεταναστών που συνιστούν αυτή την τυπολογία, τους κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες και τις πολιτικές που ενθαρρύνουν ή αποτρέπουν την παράτυπη κινητικότητα με σκοπό να αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα και να

κατανοήσουν την προοπτική της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών στην Ελλάδα στη νέα εποχή της κρίσης.

Πίνακας VIII: Τυπολογία της Παράτυπης Αλβανικής Μετανάστευσης στην Ελλάδα

ΤΥΠΟΙ ΠΑΡΑΤΥΠΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ			
	Τύπος 1 Νόμιμη Είσοδος- Παράτυπη Απασχόληση	Τύπος 2 Μετανάστες που εξέπεσαν της νομιμότητας	Τύπος 3 Παράτυπη Διαμονή και Απασχόληση
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ			
Κατηγορία	εποχιακή/ημερήσια διασυνοριακή μετανάστευση	Άνεργοι μετανάστες που απέτυχαν να ανανεώσουν την άδεια διαμονής/γυναίκες οικιακές εργαζόμενες που απέτυχαν να ανανεώσουν την άδεια διαμονής για οικογενειακή επανένωση/παιδιά που οι γονείς τους εξέπεσαν της νομιμότητας/παιδιά δεύτερης γενιά άνω των 18	visa overstayer, παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών, παιδιά-θύματα εμπορίας, απαγόρευση εισόδου, ποινικές υποθέσεις
1 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	Άνδρας μόνος	Παντρεμένοι άνδρες και γυναίκες ,ανήλικα παιδιά, νέοι δεύτερης γενιάς	Άνδρας μόνος/γυναίκα/παιδιά, οικογένειες
2 Καθεστώς διαμονής στην Ελλάδα	Νόμιμα (απελευθέρωση θεώρησης εισόδου)	Χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα/ημι-νόμιμο	Χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα
3 Διάρκεια	3 μήνες –συνήθως για εποχιακή εργασία Ημερήσια διασυνοριακή μετακίνηση	Μόνιμα/προσωρινά/επιστροφή	Μεταβάλλεται σύμφωνα με τη δραστηριότητα
4 Επίπεδο δεξιότητων απασχόλησης στην Ελλάδα	Χαμηλή ειδίκευση	Χαμηλή και ημι -ειδικευμένοι	Χαμηλή ειδίκευση και ανειδίκευτοι
5 Κλάδος Απασχόλησης	Απασχόληση κυρίως στον αγροτικό κλάδο ή άλλες εποχιακές εργασίες όπως βοσκός και στον κλάδο του τουρισμού.	Male worked in construction sector or tourism. Women are mostly domestic workers. Second generation is student and/or work irregularly.	Κυρίως στη γεωργία και στο τουρισμό, σε σεξουαλικές υπηρεσίες, στην επαιτεία και τις παράνομες δραστηριότητες
6 Χώρα μόνιμης διαμονής της οικογένειας	Αλβανία	Ελλάδα	Ελλάδα, Αλβανία

3.1. Νόμιμη Είσοδος – Παράτυπη Απασχόληση

Ο πρώτος τύπος της παράτυπης μετανάστευσης των Αλβανών αποτελεί μία νέα μορφή παρατυπίας η οποία είναι αποτέλεσμα της απελευθέρωση της θεώρησης εισόδου για τους Αλβανούς πολίτες στη ζώνη Σένγκεν, που τέθηκε σε εφαρμογή στις 21 Δεκεμβρίου 2010. Αυτή η πολιτική εξέλιξη επέφερε σημαντική μεταβολή στην αναλογία νόμιμης έναντι παράτυπης μετανάστευσης. Ταυτόχρονα, έχει θέσει ακουσίως ένα πλαίσιο νόμιμης εισόδου όπου όμως η παράτυπη εποχική απασχόληση λαμβάνει χώρα. Εν ολίγοις, οι Αλβανοί πολίτες μπορούν να ταξιδεύουν νόμιμα στην Ελλάδα ως τουρίστες χωρίς όμως να έχουν δικαίωμα στην εργασία η οποία θεωρείται παράτυπη, διότι δεν προβλέπεται από το καθεστώς απελευθέρωσης της θεώρησης εισόδου.

Υπάρχουν δύο κατηγορίες απασχόλησης που παρουσιάζουν στοιχεία παρατυπίας. Η πρώτη αφορά τους εργάτες χαμηλής ειδίκευσης, οι οποίοι εισέρχονται τακτικά στην Ελλάδα για να εργαστούν παράτυπα κυρίως στη γεωργία ή άλλες εποχικές εργασίες, όπως η εκτροφή ζώων ή στον τουρισμό. Αυτή η ομάδα εκπροσωπεί τα φτωχότερα στρώματα της Αλβανικής κοινωνίας. Εργάζονται κατά κύριο λόγο στη γεωργία, και θα αναζητήσουν εργασία σε παραδοσιακές αγροτικές περιοχές στα βορειοδυτικά σύνορα της Ελλάδας (για συγκομιδή φρούτων όπως ροδάκινα, μήλα και αχλάδια), κοντά στην Αθήνα και σε νησιά (ελιές).

Όπως ανακάλυψε η παρούσα μελέτη, το μεροκάματο στον αγροτικό τομέα έχει συρρικνωθεί φτάνοντας περίπου 20 έως 25 ευρώ ημερησίως. Εκτός από την οικονομική κρίση, αυτό είναι επίσης ένα αποτέλεσμα του ανταγωνισμού ανάμεσα σε Βούλγαρους, Ρουμάνους ακόμα και Πακιστανούς εργάτες (Συνεντεύξεις αρ. 12 και 13). Είναι κατά κύριο λόγο άνδρες (οι οποίοι δεν είναι κατ' ανάγκη νέοι) που είναι παντρεμένοι με παιδιά που σπουδάζουν ή μικρότερα σε ηλικία και προέρχονται συνήθως από αγροτικές και ορεινές περιοχές και οι οποίοι δεν μπορούν να βρουν δουλειά στην Αλβανία. Όπως αναφέρει ένας από τους βασικούς χαρακτηριστικά:

«Είναι πολύ φτωχοί άνθρωποι που έρχονται στην Ελλάδα για να εργαστούν στον αγροτικό τομέα της Βόρειας Ελλάδας. Ξέρουν πολύ καλά ότι οι αστικές περιοχές δεν είναι για αυτούς. Στις αγροτικές περιοχές είναι πιο εύκολο να βρουν μια προσωρινή δουλειά» (Συνέντευξη αρ. 4).

Αυτή η κατηγορία της άτυπης απασχόλησης είναι συνυφασμένη με την επιστροφή στην Αλβανία σε κυκλική βάση. Οι μετανάστες που εμπλέκονται σε αυτήν την κατηγορία διαμένουν συνήθως για 3 μήνες και στη συνέχεια επιστρέφουν στην οικογένειά τους στην Αλβανία. Υπάρχουν, επίσης, Αλβανοί εργάτες που διασχίζουν τα σύνορα σε καθημερινή βάση, προκειμένου να εργαστούν στον αγροτικό τομέα της Βόρειας Ελλάδας. Αυτό το είδος κυκλικής εποχικής απασχόλησης στην άτυπη οικονομία είναι στην πραγματικότητα μια από τις πιο σημαντικές μορφές αναπαραγωγής της παράτυπης κινητικότητας των Αλβανών στην Ελλάδα.

Το ερώτημα είναι κατά πόσο είναι θεωρητικά ασφαλής η κατηγοριοποίησή του ως παράτυπους μετανάστες; Στο θεωρητικό πλαίσιο του IRMA υποστηρίζεται ότι «η παράτυπη απασχόληση μπορεί να υποδηλώνει την ύπαρξη ζήτησης όχι για παράτυπους μετανάστες αλλά για την κατηγορία (παράτυπη) της εργασίας που προσφέρουν, τις ειδικές συνθήκες εργασίας και τους μισθούς που προβλέπονται» (Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου, 2013:14).

Στην πράξη οι περισσότερες από τις ποιοτικές συνεντεύξεις με βασικούς πληροφοριοδότες έδειξαν ότι οι παράγοντες έλξης που σχετίζονται με τη ζήτηση για φθινό και ευέλικτο εποχικό εργατικό δυναμικό και η έλλειψη νόμιμης οδού για νόμιμη εργασία, δεν αφήνουν περιθώρια επιλογής στους μετανάστες παρά να χρησιμοποιούν την κατάργηση της υποχρέωσης θεώρησης εισόδου προκειμένου να εργαστούν παράτυπα. Βεβαίως, δεν μένουν μόνιμα στην Ελλάδα αλλά αντιθέτως μετακινούνται μεταξύ των δύο χωρών, σε κυκλική τροχιά. Υπό την έννοια αυτή, το καθεστώς απελευθέρωσης της θεώρησης εισόδου στην Ε.Ε. χρησιμοποιείται ως μέσο ελέγχου της νόμιμης εισόδου στη ζώνη Σένγκεν άλλα όχι της αδήλωτης εργασίας. Στην πράξη, το καθεστώς αυτό παρέχει τη δυνατότητα βραχυπρόθεσμης διαμονής (3 μήνες) αλλά δεν παρέχουν κανένα άλλο δικαίωμα απασχόλησης.

3.2. Μετανάστες που εκπίπτουν της νομιμότητας

Η δεύτερη κατηγορία παράτυπης μετανάστευσης περιλαμβάνει τη διαδικασία από-νομιμοποίησης ως συνέπεια της ανεργίας και της αδυναμίας να εκπληρώσει τις προϋποθέσεις για να ανανεώσει τη προσωρινή άδεια διαμονή ή λόγω ενηλικίωσης για την περίπτωση της δεύτερης γενιάς. Αυτό προκύπτει κυρίως λόγω της αδυναμίας να αποδείξουν τη νόμιμη απασχόληση (Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου, 2013:16, Τριανταφυλλίδου, 2010). Όπως διατυπώθηκε σε μια συνέντευξη:

«Η νομοθεσία αντί να ασκεί πίεση στον εργοδότη ώστε να καταβάλει το «εργόσημο» ζητά από τους μετανάστες να τα αγοράσουν με δικά τους χρήματα τα ένσημα, προκειμένου να ανανεώσουν την άδεια διαμονής» (Συνέντευξη αρ. 7)

Στην περίπτωση αυτή φαίνεται ότι η απώλεια του νομικού καθεστώτος των Αλβανών μεταναστών δεν είναι ένα θέμα ατομικών προτιμήσεων ή στρατηγικών αλλά αντιθέτως εξαρτάται από τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας και τις πολιτικές μετανάστευσης (Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου, 2013:17).

Αυτή η κατηγορία έχει αναπτυχθεί πιο συστηματικά από οποιαδήποτε άλλη μορφή παρατυπίας στην περίπτωση των Αλβανών. Πώς οι νόμιμα διαμένοντες Αλβανοί μετανάστες από-νομιμοποιούνται; Οι νόμιμοι Αλβανοί εργαζόμενοι μπορεί να χάσουν το νομικό καθεστώς τους μόνο και μόνο επειδή έχουν χάσει τη δουλειά τους κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, τα γραφειοκρατικά λάθη και καθυστερήσεις στις διοικητικές διαδικασίες μπορούν επίσης να προκαλέσουν την από-νομιμοποίησή τους.

Οι αιτίες συνδέονται κατά κύριο λόγο με τη νομοθεσία που διέπει το σύστημα των αδειών διαμονής, τα δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας, την οικονομική ύφεση και τους τρόπους με τους Αλβανούς μετανάστες διασυνδέονται με αυτές τις δομές (Maroukis, 2012). Ωστόσο, δεν έχουν επηρεαστεί μόνο οι άνδρες μετανάστες κάτοχοι προσωρινής άδειας διαμονής από όλες τις παραπάνω εξελίξεις. Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο έχει επηρεάσει το νόμιμο καθεστώς των γυναικών, οι οποίες είναι κάτοχοι αδειών διαμονής για οικογενειακή επανένωση και των οποίων οι σύζυγοι έχουν χάσει τις δουλειές τους.

Όπως αναφέρει ένας πληροφοριοδότης:

«... Οι γυναίκες, ιδίως με την απασχόλησή τους στον τομέα των οικιακών υπηρεσιών έχουν γίνει πυλώνα των οικογενειών κατά τη διάρκεια αυτών των ετών της κρίσης, επειδή οι άνδρες που έχουν εργαστεί στον τομέα των κατασκευών έχουν χάσει τη δουλειά τους νωρίτερα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε σχέση με τις γυναίκες, έτσι είναι αυτές που συντηρούν οικονομικά τις οικογένειές τους» (Συνέντευξη αρ.12).

Μια άλλη κατηγορία είναι τα παιδιά της δεύτερης γενιάς που μετά την ενηλικίωσή τους κινδυνεύουν να εκπέσουν της νομιμότητας. Σύμφωνα με το νόμο, προκειμένου να έχουν το δικαίωμα στην αυτοτελούς άδεια διαμονής θα πρέπει να αποδεικνύουν ότι εργάζονται ή σπουδάζουν, δεδομένου ότι μετά τα 18 έτη δεν θεωρούνται πια προστατευόμενα άτομα, ώστε να δικαιούνται άδεια διαμονής για το σκοπό αυτό. Συγκεκριμένα,

«Μετά τη συμπλήρωση των 21 ετών θα πρέπει να αποδείξουν ότι εργάζονται ή σπουδάζουν. Εάν αυτά τα παιδιά δεν είναι σε θέση να κολλήσουν ένσημα θα πρέπει να εγκαταλείψουν τη χώρα, αλλά να πάνε πού;» (Συνέντευξη αρ.14).

Αντί της χορήγησης της ελληνικής ιθαγένειας ή, τουλάχιστον, την πρόσβαση στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, αντιμετωπίζονται όπως κάθε προσωρινός μετανάστης πρώτης γενιάς. Όπως επεξηγεί ένα βασικός πληροφοριοδότης:

«Η μόνη χώρα σε όλη την Ευρώπη που δεν εφαρμόζει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος για τη δεύτερη γενιά των μεταναστών είναι η Ελλάδα. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, έχει εφαρμοστεί από το 2005. Θα μπορούσε να βοηθήσει τη νεολαία της δεύτερης γενιάς να πάει και να ψάξει για δουλειά σε άλλες χώρες της Ε.Ε. » (Συνέντευξη αρ. 6).

Ένας άλλος πληροφοριοδότης υπογραμμίζει τις αρνητικές επιπτώσεις που προκλήθηκαν από τις πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με το νόμο ιθαγένειας:

«Για τη δεύτερη γενιά ό,τι συνέβη σε σχέση με το νόμο της ιθαγένειας ήταν μια καταστροφή. Όταν φτάνουν στην ενήλικη ζωή τους ξαφνικά συνειδητοποιούν ότι είναι παράτυποι Αλβανοί μετανάστες, όπως οι πατεράδες τους στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Γιατί αυτό; Έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει εδώ. Η Ελλάδα είναι χώρα τους» (Συνέντευξη αρ.5).

Σε μια άλλη συνέντευξη αναφέρεται ότι:

"Τα παιδιά από τη στιγμή που δεν έχουν πολιτογραφηθεί ακόμη, όταν ενηλικιωθούν θα πρέπει να αποδείξουν ότι μπορούν να εργαστούν έτσι ώστε να συνεχίσουν να ζουν στη χώρα. Μια τέτοια αντιμετώπιση δημιουργεί ένα απόλυτο χάος για τους ανθρώπους που δεν έχουν ζήσει ποτέ σε άλλη χώρα εκτός από την Ελλάδα »(Συνέντευξη αρ. 7).

Τέλος, το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών που εμπλέκονται σε αυτό το είδος παρατυπίας είναι πρωτίστως άνδρες, που είχαν εργαστεί στον κλάδο των κατασκευών και του τουρισμού και δευτερευόντως γυναίκες που εργάζονται κυρίως ως οικιακές βοηθοί.

3.3. Παράτυπη Διαμονή και Απασχόληση

Ο τρίτος τύπος της Αλβανικής παράτυπης μετανάστευση περιλαμβάνει διάφορες μορφές παράτυπης εισόδου και διαμονής. Ορισμένοι εξ' αυτών έχουν εισέλθει στην Ελλάδα με νόμιμο τρόπο (κάνοντας χρήση της απελευθέρωσης της θεώρησης εισόδου) αλλά παρατείνουν τη διαμονή του και μετά τη λήξη της.. Άλλοι έχουν εισέλθει και διαμένουν στη χώρα χρησιμοποιώντας πλαστά έγγραφα ή/και ασκώντας παράνομες δραστηριότητες όπως π.χ. η εμπορία ανθρώπων.

Στη διαιώνιση αυτής της παράτυπης κατηγορίας συμβάλλει το γεγονός ότι ορισμένα άτομα βρίσκονται καταχωρημένα στον κατάλογο ανεπιθύμητων προσώπων (Ν.2910/2001, αρθρ. 49) συνήθως για παράνομη είσοδο και παραμονή στη χώρα.

Η ύπαρξη ενός προσώπου στον κατάλογο ανεπιθύμητων (λόγω της παράνομης εισόδου, εξόδου, εργασίας και διαμονής) σημαίνει ότι για ορισμένα χρόνια δεν του επιτρέπεται να εισέλθει στην Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο θα ήταν ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η απαγόρευση εισόδου στην Ελλάδα σε Αλβανούς πολίτες συμβαίνει κυρίως λόγω της προϋπάρχουσα εγγραφής/ειδοποίησης στο Σύστημα Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις Εισόδου. Σε πολλές περιπτώσεις οι ειδοποιήσεις έχουν δημιουργηθεί πριν από την απελευθέρωση της θεώρησης εισόδου, όταν διέσχιζαν τα σύνορα με παράτυπο τρόπο (FRONTEX, 2012).

Οι περισσότεροι από αυτούς, άνδρες και γυναίκες, είναι χαμηλής εξειδίκευσης ή ανειδίκευτοι που εργάζονται κυρίως στη γεωργία και στον τουρισμό, παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες, κάνουν επαιτεία και άλλες παράνομες δραστηριότητες. Λόγω της παράτυπης φύσης τους, ο αριθμός τους είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί.

Ωστόσο, ζητώντας τη γνώμη ενός πληροφοριοδότη σχετικά με τον αριθμό και το προφίλ των Αλβανών παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα, αναφέρθηκε ότι το 20% του συνόλου της Αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα ανήκουν στην εν λόγω κατηγορία.

Συγκεκριμένα αναφέρει:

"Από αυτούς 1 έως 2% έχουν χαρακτηριστεί ως ανεπιθύμητοι, άλλα εξακολουθούν να διασχίζουν τα ελληνοαλβανικά σύνορα με τα πόδια και ενώ οι υπόλοιποι εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες» (Συνέντευξη αρ. 3).

Την ίδια άποψη έχει και ένας άλλος πληροφοριοδότης ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Η παράτυπη μετανάστευση δεν αποτελεί πια ζήτημα για τους Αλβανούς, όπως συνέβαινε στις αρχές του 1990. Ένα σημείο καμπής ήταν η απελευθέρωση της θεώρησης εισόδου. Η παρατυπία σήμερα συνδέεται μόνο με το οργανωμένο έγκλημα και την εμπορία ναρκωτικών» (Συνέντευξη αρ.1).

Στην πραγματικότητα, οι παράνομες δραστηριότητες εξακολουθούν να βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη. Όπως χαρακτηριστικά αποτυπώνεται την παρακάτω συνέντευξη:

"Υπάρχουν ορισμένοι οδηγοί, για παράδειγμα, που το μόνο που κάνουμε είναι να διασχίσουν τα σύνορα μεταφέροντας παράτυπους μετανάστες και έχουν κάνει ρυθμίσεις εκ των προτέρων με τους τελωνειακούς αρμόδιους όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Κρυσταλλοπηγής. Η πληρωμή για ένα μόνο ταξίδι κυμαίνεται από 250 έως 500 ευρώ μόνο για να διασχίσουν τα σύνορα» (Συνέντευξη αρ. 12).

4. Συμπερασματικά Σχόλια

Υπάρχουν πολλά ερωτήματα που πρέπει κανείς να λάβει υπόψη όταν μελετά την παράτυπη μετανάστευση μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας. Είναι η παράτυπη μετανάστευση ένα ενδημικό χαρακτηριστικό – που αναπαράγεται από τον τρόπο λειτουργίας της άτυπης αγοράς εργασίας - της αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα ή είναι θέμα που άπτεται της διαχείρισης της μετανάστευσης και της γεωγραφίας; Ποιες είναι οι επιπτώσεις της παράτυπης μετανάστευσης για τη χώρα προορισμού και αυτή της προέλευσης; Είναι πρωτίστως ένα προϊόν νομικών κανόνων και γεωγραφικών περιορισμών που επηρεάζουν τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών των ανθρώπων; Φυσικά, η γεωγραφία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Όπως η εμπειρία των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα έχει δείξει, η γεωγραφική εγγύτητα με την Ελλάδα τους προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες για παράτυπες μεταναστευτικές διαδρομές.

Στη δεύτερη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα η Αλβανική μετανάστευση συνεχίζεται, αν και σε πολύ μικρότερη κλίμακα, σηματοδοτώντας έτσι το τέλος της εξαιρετικά έντονης μετανάστευσης των προηγούμενων δεκαετιών. Παρά τις θετικές θεσμικές εξελίξεις σχετικά με την πρόληψη των παράτυπων μεταναστευτικών ροών των Αλβανών, στην πραγματικότητα, η παράτυπη μετανάστευση εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πρόκληση τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Αλβανία.

Όπως επιβεβαίωσε και η εμπειρική μας έρευνα, η κύρια χώρα προορισμού για τους παράτυπους Αλβανούς μετανάστες παραμένει η Ελλάδα με την παράτυπη απασχόληση στην άτυπη οικονομία να αποτελεί το μεγαλύτερο δομικό χαρακτηριστικό της "νέας" παρατυπίας. Ωστόσο, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η παράτυπη μετανάστευση δε διαμορφώνεται μόνο από τους παράγοντες ώθησης στην Αλβανία, αλλά και από την ισχυρή δυναμική έλξη στην Ελλάδα, καθώς και ενδιάμεσων ανθρώπινων δρώντων και δικτύων.

Υπό αυτή την έννοια, η προσωρινή μετανάστευση για εποχική απασχόληση στην άτυπη οικονομία έχει αναδειχθεί σε μία από τις πιο σημαντικές μορφές της αναπαραγωγής της μη-νόμιμης κινητικότητας των Αλβανών στην Ελλάδα, ιδιαίτερα για εκείνους που δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση ή να ανταπεξέλθουν οικονομικά στο να αποκτήσουν άδεια διαμονής και εργασίας στη χώρα. Συνεπώς η ενίσχυση των περιοριστικών πολιτικών δεν θεωρείται χρήσιμη στρατηγική για τον λόγο ότι δεν επηρεάζει τον πυρήνα της δυναμικής της ελληνικής αγοράς εργασίας και τα συμφέροντά της για φθηνά εργατικά χέρια και την άτυπη εργασία των μεταναστών.

Προφανώς για να μπορεί η μετανάστευση για να έχει τριπλό θετικό αποτέλεσμα (triple win effect), οι σχετικές πολιτικές και στις δύο πλευρές των συνόρων είναι πολύ σημαντικές, ιδιαίτερα όσον αφορά στην παράτυπη κινητικότητα. Έχει γίνει αρκετά σαφές ότι η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική βρίσκεται αρκετά κοντά με την Αλβανική, με την έννοια ότι και οι δύο προσπάθησαν να ρυθμίσουν την κατάσταση όταν πλέον το φαινόμενο της παρατυπίας είχε λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις ,αντί να βρουν τρόπους για την πρόληψη και αποτροπή της.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Πίνακας Συνεντεύξεων με Βασικούς Πληροφοριοδότες στην Ελλάδα και στην Αλβανία

Αρ.	Ημερομηνία	Φορέας	Θέση στο Φορέα	Τόπος Συνέντευξης
1	01/02/2013	Πρεσβεία της Αλβανικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα	Πρέσβης	Αθήνα
2	02/02/2013	Ομοσπονδία Αλβανικών Συλλόγων στην Ελλάδα/Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών	Μέλος Δ.Σ.	Αθήνα
3	03/02/2013	Ενημερωτική ιστοσελίδα Αλβανών δεύτερης γενιάς www.albanians.gr	Διευθυντής	Αθήνα
4	09/02/2013	ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων/Αλβανικός Σύλλογος Μεταναστών «Μητέρα Τερέζα»	Κοινωνική Ερευνήτρια/Μέλος Δ.Σ.	Θεσσαλονίκη
5	15/02/2013	Αλβανική εφημερίδα “Gazeta e Athines”	Αρχισυντάκτρια	Αθήνα
6	15/02/2013	Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών	Συντονιστής	Αθήνα
7	20/02/2013	Δήμος Αθηναίων	Πρόεδρος του Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών (ΣΕΜ)	Αθήνα
8	07/03/2013	Ανεξάρτητη εμπειρογνώμων /ΔΟΜ Τιράνων	Εμπειρογνώμων στη μετανάστευση	Τίρανα (μέσω skype)
9	15/03/2013	Αλβανικό Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ισότητας Ευκαιριών, Διεύθυνση Πολιτικών Μετανάστευσης, Επιστροφής και Επανάταξης.	Διευθύντρια	Τίρανα (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο)
10	15-30/01/2013	3 άτυπες συνεντεύξεις	Αλβανοί οδηγοί λεωφορείων της γραμμής Αθήνα-Τίρανα	Ελληνοαλβανικά σύνορα στην Κακαβιά
11	15-30/01/2013	2 άτυπες συνεντεύξεις	Αξιωματικοί υπηρεσίας του Αλβανικού τελωνείου της Κακαβιάς	Ελληνοαλβανικά σύνορα
12	6/05/2013	Sussex Ερευνητικό Κέντρο για τη Μετανάστευση, Πανεπιστήμιο του Sussex	Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια εξειδικευμένη στην Αλβανική μετανάστευση	Τίρανα
13	7/5/2013	Κέντρο Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τίρανα	Εκτελεστικός Διευθυντής	Τίρανα
14	15/5/2013	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής, Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης	Προϊστάμενος Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης Αθηνών Α’	Αθήνα

6. Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Azzarri, C. and Carletto, C. (2009), *Modelling migration dynamics in Albania: a hazard function approach*, Journal of Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 9, No. 4, pp: 407-434
- Baldwin-Edwards, M. (2008), *Towards a Theory of Illegal Migration: Historical and Structural Components*, Third World Quarterly, Vol. 29, No 7, pp. 1449-1459
- Baldwin-Edwards, M. (2004), *Patterns of migration in the Balkans*, Mediterranean Migration Observatory - MMO, Athens.
- Baldwin-Edwards M, & Apostolatou K, *Ethnicity and Migration: A Greek Story*, REVUE MIGRANCE, vol. 10, December 2007.
- Barjaba, K. and King, R. (2005), *Introducing and theorising Albanian migration*, in
- Barjaba, K. (2000), *Contemporary patterns in Albanian emigration*, South-East Europe Review, 3(2): 57-64.
- Carletto, G., Davis, B., Stampini, M. and Zezza, A. (2006), *A country on the move: international migration in post-communist Albania*, International Migration Review, 40(4): 767-85.
- Bjorngren C. C. (2010), *Policies on Health Care for Undocumented Migrants in EU27*, Country Report Greece. <http://files.nowhereland.info/659.pdf>
- Carletto, G., Davis, B., Stampini, M. and Zezza, A. (2004), *Internal Mobility and International Migration in Albania*. Rome: FAO, ESA Working Paper 04-13.
- Caro, E. and van Wissen L.J.G. (2007), *Migration in the Albania of the post-1990s: triggered by post-communist transformations and facilitator of socio-demographic changes*, 3/2007 South-East Europe Review S. 87 – 105
- Castaldo A., Litchfield J. and Reilly B. (2005), *Who is most likely to migrate from Albania? Evidence from the Albania living standards measurement survey*, Sussex Centre for Migration Research, Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty, Working paper T11,
- Dedja, S. (2012a), *The Working of EU Conditionality in the Area of Migration Policy: The Case of Readmission of Irregular Migrants to Albania*, East European Politics and Societies 2012 26: 115
- Dedja, S., (2012b), *Human Rights in the EU Return Policy: The Case of the EU -Albania Relations*, European Journal of Migration and Law 14 (2012) 95–114
- Duvell, F, Triandafyllidou, A. and Vollmer, B. (2009), *Ethical Issues in Irregular Migration Research in Europe*, Popul. Space Place 16, 227–239 (2010)
- Jano, D. (2010), *Reconsidering EU Immigration policies towards Albania: Smoothing Asymmetries*, ACFR - Albanian Council on Foreign Relations, Tiranë.

Gedeshi, I and De Zwager, N. (2012), *Effects of the Global Crisis on Migration and Remittances in Albania*, in Sirkeci, I., Cohen, J. and Ratha, D. (eds.), *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*, The World Bank.

Geiger, M. (2007), *Migration Management in Albania*, Migration Letters, vol. 4, n.2, pp.119-133, http://europa.eu/pol/enlarg/index_it.htm

Germenji, E. and Milo, L. (2009), *Return and labour status at home: evidence from returnees in Albania*, Journal of Southeast European and Black Sea Studies, vol. 9, No.4, pp: 497-517

Glytsos, N. (2005), *Stepping from illegality to legality and advancing towards integration: the case of immigrants in Greece*, International Migration Review, 39(4): 819-40.

Ikonomi L. and Ndoc, N. (2011), *Do EU Member States Need Readmission Agreements? Analysis of the EC-Albania Readmission Agreement*, 01-IANL (25-1)

Hatziprokopiou, P. and Triandafyllidou, A. (2013), *Governing Irregular Migration: States, Migrants and Intermediaries at the Age of Globalisation*, IRMA Concept Paper, available in: <http://irma.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/04/IRMA-Concept-Paper-EN.pdf>

Huddleston, Th. (2012), *Restrict citizenship in Southern Europe to fight irregular migration? More rhetoric than reality*, July 24, 2012, <http://www.mipex.eu/blog/restrict-citizenship-in-southern-europe-to-fight-irregular-migration-more-rhetoric-than-reality>

King, R. (2005), *Albania as a laboratory for the study of migration and development*, Journal of Southern Europe and the Balkans, 7(2): 133-56.

King, R. and Vullnetari, J. (2003), *Migration and development in Albania*, Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty, working paper C5

King, R., Mai, N. and Schwandner-Sievers, S. (eds), *The New Albanian Migration*. Brighton: Sussex Academic Press, 1–28.

Konidaris, G. (2005), *Examining policy responses to immigration in the light of interstate relations and foreign policy objectives: Greece and Albania*, in R. King, N. Mai and S. Schwandner-Sievers (eds), *The New Albanian Migration*, Brighton: Sussex Academic Press, pp. 64-92

Kule, D., et. al. (2002), *The causes and consequences of Albanian emigration during transition, evidence from micro-data*. International Migration Review, 36, 1, 229–239.

Lianos, Th. (2001), *Illegal Migrants to Greece and their Choice of Destination*, International Migration Vol. 39 (2) 2001

Labrianidis, L. and Lyberaki, A. (2004), *Back and Forth and In Between: Returning Albanian Migrants from Greece and Italy*, Journal of International Migration and Integration 5 (1): 77–106.

Labrianidis L., et.al. (2002), *Research of the Albanian Labour Market: Identification of Gaps in Supply and Demand of Labour and Policy Directions for the Reintroduction of Return-migrants*, financed by the Hellenic Manpower Organization

Lianos, Th. et. al (2008), *Estimate of the illegal immigrant population in Greece*, IMEPO Athens, http://www.imepo.gr/documents/AENEAS_IMEPO_RESEARCH_2008_EN.pdf

Maroukis, Th. (2013), Economic crisis and migrants' employment: a view from Greece in comparative perspective, *Policy Studies*, 34:2, 221-237

Maroukis, Th. and Gemi, E. (2013), *Circular Migration between Greece and Albania: beyond the state?*, in Triandafyllidou A. (ed.), *Circular Migration between Europe and its Neighbourhood: Choice or Necessity?*, Oxford: Oxford University Press

Maroukis, Th. (2012), *Update report Greece: The number of irregular migrants in Greece at the end of 2010 and 2011*, Database on Irregular Migration, Update report, <http://irregular-migration.net/index.php?id=229>.

Maroukis, Th., Iglicka, K. And Gmaj, K. (2011), Irregular Migration and Informal Economy in Southern and Central-Eastern Europe: Breaking the Vicious Cycle?, *International Migration Vol. 49* (5).

Maroukis T. and Gemi E. (2010), *Circular Migration between Albanian and Greece*, Metoikos Project, RSCAS, EUI, <http://www.eui.eu/Projects/METOIKOS/Documents/BackgroundReports/Greece-AlbaniaMay2010.pdf>

Maroukis, T. (2008), *Undocumented Migration: Greece*, Report for the CLANDESTINO EC funded project, <http://clandestino.eliamep.gr/>

Maroukis, Th. (2008), *Undocumented Migration Counting the Uncountable. Data and Trends across Europe*, CLANDESTINO, December 2008, http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_9052_883894352.pdf

Republic of Albania, *Strategy on Reintegration of Returned Albanian citizens 2010-2015*, June 2010.

Triandafyllidou, A. and Ambrosini, M. (2011), *Irregular Immigration Control in Italy and Greece: Strong Fencing and Weak Gate-keeping serving the Labour Market*, *European Journal of Migration and Law* 13 (2011) 251–273

Triandafyllidou, A. and Marouf, M. (2012), *Greece*: Report prepared for the SOPEMI meeting, Paris, 28-30 November 2012,

Vullnetari, J. (2012), *Albania on the Move Links between Internal and International Migration* IMISCOE Research, Amsterdam University Press

Vullnetari, J. (2007), *Albanian Migration and Development. State-of-The-Art Review*. Amsterdam: IMISCOE Working Papers Series. No.18.

Εκθέσεις

ACIT (Albanian Centre for Competitiveness and International Trade), (2012), *Study on the Economic Impact of the Greek Crisis in Albania*.

Agenda Institute (2011), *Efektet e Rënies së Remitacave në Shqipëri. Ndikimet në Publik dhe Nevoja për Politika*.

COM(2009) 533, ALBANIA 2009, Progress Report

FRA, (2011), *Coping with a fundamental rights emergency, The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner*.

FRONTEX , *Annual Risk Analysis 2012*

Government of Albania, (2010), *Albanian: Annual Migration Profile 2010*.

INSTAT (2011), *Migracioni në Shqipëri, Regjistrimi i popullsisë dhe i banesave*.

INSTAT (2012), *Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011*.

IOM (2009), *Returning to Albania, Country Information*.

IOM, (2009), *Identifikimi i zonave më të prekura nga emigracioni dhe migracioni i kthimit në Shqipëri: Profili i migrantëve të kthyer*.

IOM, (2008), *Migration in Albania: A Country Profile 2008*.

IOM, (2007), *Return and Readmission: the case of Albania*.

IOM, (2006), *The return of irregular migrants to Albanian: an assessment of case processing, reception and return*.

IOM, (2006), *Combating Irregular Migration in Albania and the Wider Region. Proposal for a system for handling irregular migrants in line with the EU Acquis and international norms*, April 2006

Instituti Europian i Tiranës, (2007), *Raport Mbi zbatimin e Planit Kombëtar të Veprimit për Migracionin*.

World Bank Issue Brief, 2011, *Governance in Albania: A Way Forward for Competitiveness, Growth, and European Integration*, June 2011,
http://siteresources.worldbank.org/INTALBANIA/Resources/Governance_profile_English.pdf

World Bank, 2012, *World development indicators: Albania*.
http://data.worldbank.org/country/albania?display=default#cp_wdi

Hellenic Republic, Ministry of Interior Decentralization & e-Government, *Annual Policy Report 2009*, Athens, 08/02/2010, <http://emn.sarenet.es/Downloads/prepareShowFiles.do;jsessionid=NEOANALYΣIS ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΕ Σελίδα 22>

Άλλες Πηγές

Migration Flows across the World, <http://peoplemov.in/>

16/3/13 - Shqiptarët ende në mëshirë të fatit! 75 mijë prej tyre “non grata” në BE

<http://www.alb-observer.com/2013/03/shqiptaret-ende-ne-meshire-te-fatit-75-mije-prej-tyre-non-grata-ne-be/>

2012, *70.000 Albanian immigrants turn to Albania as Greek crisis deepens*. Available at: <http://www.ukalbanians.net>

2012, *Greek crisis drives Albanian migrant workers back home*. Available at: www.greekreporter.com

Kathimerini 22/08/2010, Μετανάστες στα πρόθυρα Μετανάστευσης,
http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ell_100009_22/08/2010_412279

Tsolakidou, S., April 2012, *Greek crisis drives Albanian migrant workers back home*,
<http://greece.greekreporter.com/2012/04/18/greek-crisis-drives-albanian-migrant-workers-back-home/>

Koleka, B. and Maltezou R., April 2012, *For Albanians, taste of capitalism turns sour in Greece*,
<http://www.reuters.com/article/2012/04/06/albania-greece-migrants-idUSL6E8F38XL20120406?feedType=RSS&feedName=everything&virtualBrandChannel=11563>

